

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології і права
Кафедра соціології**

«До захисту допущено»
Завідувач кафедри
_____ Максим ЄНІН
«__» _____ 20__ р.

**Кваліфікаційна робота
на здобуття ступеня бакалавра
за освітньо-професійною програмою «Врегулювання конфліктів та
медіація»
спеціальності 054 «Соціологія»
на тему: «Медіатизація девіантної поведінки в сучасних мас-медіа»**

Виконав (-ла):
студент (-ка) IV курсу, групи СЛз-21
Ліснічук Альбіна Володимирівна _____

Керівник:
Доцент кафедри соціології, к. політ. н., доц.
Багінський Андрій Владиславович _____

Рецензент:
докторка філософії, викладачка кафедри історії,
старша наукова співробітниця кафедри соціології
Тарасюк Марина Юріївна _____

Засвідчую, що у цій дипломній роботі
немає запозичень з праць інших авторів
без відповідних посилань.
Студент (-ка) _____

Київ – 2026 року

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ УКРАЇНИ
«КИЇВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ
імені ІГОРЯ СІКОРСЬКОГО»
Факультет соціології та права
Кафедра соціології**

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Спеціальність 054 – «Соціологія»

Освітньо-професійна програма «Врегулювання конфліктів та медіація»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

_____ Максим ЄНІН

«___» _____ 20__ р.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу студенту/ці

Ліснічук Альбіна Володимирівна

1. Тема роботи «Медіатизація девіантної поведінки в сучасних мас-медіа», керівник роботи Багінський Андрій Владиславович, к. політ. н., затверджені наказом по університету від «27» травня 2026 р. №1936-с.

2. Термін подання студентом роботи: 10 червня 2025.

3. Об'єкт, предмет роботи (у кожного індивідуальний)

Об'єкт дослідження виступає девіантна поведінка як сучасному суспільстві.

Предметом дослідження слугують особливості медіатизації девіантної поведінки

4. Зміст роботи

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ
ПОВЕДІНКИ**

1.1 Поняття девіантної поведінки в соціології

1.2 Основні підходи до аналізу девіації

РОЗДІЛ 2. МАС-МЕДІА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ

2.1. Роль мас-медіа у сучасному суспільстві

2.2. Механізми впливу медіа на формування соціальних уявлень

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА

3.1. Методологія та організація емпіричного дослідження

3.2. Результати емпіричного дослідження та їх інтерпретація

5. Перелік ілюстративного матеріалу (із зазначенням плакатів, презентацій тощо, зазначити к-ть сторінок презентацій) – таблиця 1, презентація на слайдів.
6. Дата видачі завдання: 18 травня 2026 р.

Календарний план

№ з/п	Назва етапів виконання кваліфікаційної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення напряму дослідження	Вересень 2025 р.	
2	Формування джерельної бази дослідження	Жовтень-листопад 2025 р.	
3	Складання розгорнутого плану	Грудень 2025 р.	
4	Написання вступу до роботи (визначення об'єкту, предмету, мети та завдань)	Січень 2026	
5	Підготовка і написання I розділу кваліфікаційної роботи (Теоретичні підходи до вивчення девіантної поведінки)	Лютий-березень 2026	
6	Написання II розділу кваліфікаційної роботи (Мас-медіа як чинник формування соціальних уявлень про девіантну поведінку)	Березень-квітень 2026	
7	Написання III розділу кваліфікаційної роботи (Емпіричне дослідження особливостей репрезентації девіантної поведінки в сучасних мас-медіа)	Квітень-травень 2026	
8	Написання висновків, анотації, оформлення джерельної бази	Травень 2026	
9	Передача кваліфікаційної роботи на кафедру	10 червня 2026	

Студент/ка

Альбіна ЛІСНІЧУК

Керівник роботи

Андрій БАГІНСЬКИЙ

АНОТАЦІЯ

Ліснічук А.В. Медіатизація девіантної поведінки в сучасних мас-медіа. – На правах рукопису. Кваліфікаційна робота за спеціальністю 054 «Соціологія». – національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського», кафедра соціології. – Київ, 2026. – с. 68, список джерел з 57 найменувань.

Кваліфікаційна робота присвячена аналізу медійного висвітлення девіантної поведінки та його впливу на формування суспільних уявлень про соціальні відхилення. Основна увага зосереджена на соціальному осмисленні девіації як складного соціального явища, що залежить від культурного, історичного та суспільного контексту. У роботі узагальнено теоретичні підходи до вивчення девіантної поведінки, розкрито їх основні форми, причини виникнення та механізми соціального контролю. Окремий акцент зроблено на ролі мас-медіа у формуванні громадської думки, конструюванні інформаційного порядку денного та створенні інтерпретаційних рамок для сприйняття соціальних відхилень. Показано, що сучасні медіа не лише інформують, а й впливають на спосіб осмислення девіантних явищ, особливо в умовах цифровізації, поширення соціальних мереж та інформаційного перенавантаження. У межах цього дослідження проаналізовано новинні матеріали українських онлайн-медіа, на основі яких виявлено переважання висвітлення тяжких злочинів, недостатню увагу до інших форм девіації та тенденцію до спрощеного подання проблеми без достатнього соціального контексту. У роботі запропоновано рекомендації щодо більш глибокого й збалансованого висвітлення девіантної поведінки в медіа, зокрема через залучення експертних коментарів і ширше висвітлення соціально значущих форм відхилень.

Ключові слова: девіантна поведінка. Мас-медіа, соціальні уявлення, медіатизація, соціальні відхилення, соціальний контроль, онлайн-медіа, інформаційний вплив, соціальні мережі, українські медіа.

ABSTRACT

Lisnichuk, A.V. The Mediatization of Deviant Behavior in Contemporary Mass Media. – Manuscript. Qualification Thesis. Specialty 054 Sociology. – National Technical University of Ukraine “Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute,” Department of Sociology. – Kyiv, 2026. – pp 68, bibliography of 57 sources.

This thesis is devoted to the analysis of media coverage of deviant behavior and its impact on the formation of public perceptions of social deviance. The main focus is on the social interpretation of deviance as a complex social phenomenon that depends on cultural, historical, and societal contexts. The thesis summarizes theoretical approaches to the study of deviant behavior, explores its main forms, causes, and mechanisms of social control. Particular emphasis is placed on the role of the mass media in shaping public opinion, constructing the information agenda, and creating interpretive frameworks for the perception of social deviance. It is demonstrated that contemporary media not only inform but also influence how deviant phenomena are understood, especially in the context of digitalization, the proliferation of social networks, and information overload. As part of this study, news articles from Ukrainian online media were analyzed, revealing a predominance of coverage of serious crimes, insufficient attention to other forms of deviance, and a tendency to present the issue in a simplified manner without sufficient social context. This paper offers recommendations for a more in-depth and balanced coverage of deviant behavior in the media, specifically through the inclusion of expert commentary and broader coverage of socially significant forms of deviance.

Keywords: deviant behavior; mass media; social perceptions; mediatization; social deviance; social control; online media; informational influence; social networks; Ukrainian media.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	5
ABSTRACT	7
ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	13
1.1 Поняття девіантної поведінки в соціології.....	13
1.2 Основні підходи до аналізу девіації.....	19
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. МАС-МЕДІА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ.....	28
2.1. Роль мас-медіа у сучасному суспільстві.....	28
2.2.Механізми впливу медіа на формування соціальних уявлень	36
Висновки до розділу 2	46
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА	48
3.1 Методологія та організація емпіричного дослідження	48
3.2. Результати емпіричного дослідження та їх інтерпретація	51
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	62

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. В сучасному суспільстві мас-медіа відіграють важливу роль у формуванні цінностей, норм та моделей поведінки. Медіа сьогодні не лише передають інформацію, а й значною мірою впливають на сприйняття людиною на соціальну реальність. Через новини, соціальні мережі, серіали та інші медіаресурси суспільство постійно стикається з різними формами девіантної поведінки, що формує особливий інформаційний контекст сприйняття.

Особливої уваги потребує активний розвиток цифрових платформ та соціальних мереж, де поширення контенту відбувається дуже швидко завдяки алгоритмам рекомендацій. Сучасні соціальні мережі, відеоплатформи та інформаційні канали стали не лише засобами комунікації, а сильним медіа середовищем яке впливає на сприйняття подій та формування суспільної думки. У таких умовах медіа можуть висвітлювати не лише девіанту поведінку, а й частково нормалізувати її або ж популяризувати, це впливає на формування суспільного уявлення, особливо серед молоді, яка є активним споживачем цифрового контенту.

Окрему роль у сучасному інформаційному просторі відіграють також месенджери та інформаційні канали, зокрема платформа Telegram, яка функціонує не лише як засіб спілкування, а й як канал масового поширення інформації. У такому середовищі може також поширюватись прояви девіантної поведінки, такі як булінг, шахрайство, кібернасильство та інші форми онлайн-порушень соціальних норм.

У такому контексті цифровізація суспільства продовжує стрімко розвиватися, а мас-медіа стають одним із ключових чинників формування уявлень про соціальні норми та девіантну поведінку. Зростання впливу цифрових платформ, швидкість поширення інформації та потенційна можливість нормалізації девіантних практик зумовлюють необхідність впливу мас-медіа на сучасне суспільство.

Стан наукової розробленості проблеми.

Проблематика девіантної поведінки є предметом дослідження представників соціології, психології, кримінології та педагогіки. Теоретичні засади вивчення девіації були закладені у працях Е. Дюркгейма, Р. Мертон, Г. Беккера та інших дослідників, які розглядали девіантну поведінку як соціальне явище, пов'язане з функціонуванням суспільних норм та механізмами соціального контролю. Питання функціонування мас-медіа та їхнього впливу на суспільну свідомість розглядали такі дослідники як М.Маккомбс, Д. Шоу, Е. Ноель-Нойман. особливу увагу в науковій літературі приділено ролі медіа у формуванні громадської думки, конструюванні соціальної реальності та визначенні інформаційного порядку.

Окремий напрям досліджень стосується взаємозв'язку мас-медіа та девіантної поведінки. Питання впливу медіаконтенту на формування соціальних уявлень, поведінкових установок та ціннісних орієнтацій особистості розглядалися у працях вітчизняних і зарубіжних науковців. Дослідники звертали увагу на те, що медіа не лише відображають соціальну реальність, а й беруть участь у її конструюванні через відбір інформації, способи її інтерпретації та акцентування уваги на певних подіях. Особливої актуальності ця проблема набула в умовах розвитку цифрових медіа та соціальних мереж, які значно розширили можливості поширення інформації та впливу на аудиторію. Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема медіатизації девіантної поведінки в українському інформаційному просторі залишається недостатньо розробленою. Більшість наукових праць присвячені або вивченню девіантної поведінки як соціального явища, або дослідженню діяльності мас-медіа. Натомість особливості репрезентації різних форм девіантної поведінки в українських онлайн-медіа та їхня роль у формуванні суспільних уявлень потребують подальшого наукового осмислення, що й зумовлює актуальність даного дослідження.

Об'єктом дослідження виступає девіантна поведінка як сучасному суспільстві.

Предметом дослідження слугують особливості медіатизації девіантної поведінки в сучасних мас-медіа.

Метою роботи є виявлення впливу мас-медіа на формування суспільних уявлень про девіантну поведінку.

Реалізувавши мету можна, вирішивши такі завдання дослідження:

1. Розглянути теоретичні підходи до поняття девіантної поведінки в соціології
2. Проаналізувати основні соціологічні підходи до аналізу девіації
3. Визначити роль мас-медіа у сучасному суспільстві та механізми їхнього впливу на формування соціальних уявлень
4. Здійснити контент-аналіз новинних матеріалів українських онлайн-медіа щодо висвітлення девіантної поведінки
5. Виявити закономірності репрезентації девіантної поведінки в сучасному українському медіапросторі

Методи дослідження. Для вирішення задач роботи було використано комплекс загальнонаукових та спеціальних методів. У процесі підготовки теоретичної частини застосовувались методи аналізу, синтезу, узагальнення та порівняння наукових джерел. Емпірична частина ґрунтується на методі контент-аналізу новинних матеріалів українських онлайн-медіа.

Теоретичні та практичні цінності роботи.

Теоретичні аспекти полягають в узагальненні та систематизації наукових підходів до вивчення девіантної поведінки й особливостей її репрезентації в сучасних мас-медіа.

Практичні аспекти полягають в можливості використання отриманих результатів у подальших соціологічних дослідженнях медіа та девіантної поведінки.

Структура й обсяг дипломної роботи. Дипломна робота складається зі вступної частини, трьох розділів, кожен з яких поділений на підрозділи, а також містить висновок і списки використаних джерел. Загальний обсяг становить 68 сторінок. У переліку використаних джерел наведено 57 найменування.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

1.1 Поняття девіантної поведінки в соціології

У перекладі термін «девіація» з латинської мови означає «відхилення». Відповідно у науковій літературі поняття «девіантна поведінка» розуміється як така, що відхиляється від певної загальноприйнятої норми. Отже, початковим розумінням, сутності девіантної поведінки є поняття «норми».

Саме поняття «девіація» з'явилося в наукових працях ще у першій половині XX століття. Нині воно стало особливо важливим через глобалізацію та ослаблення культурних зв'язків, що сприяє виникненню поведінки, яка відхиляється від загальноприйнятих соціальних норм.

Соціальні норми засновані на цінностях правил поведінки, очікувань і стандартів, що регулюють дії та вчинки людей, соціальних груп, зміцнюючи стабільність та єдність суспільства. Вони є достатньо відносними та залежать від конкретного суспільства. Поведінка, що є звичною в одних умовах, може бути абсолютно неприйнятною в інших. Соціальні норми втілюються у формах права, моралі та етики. Саме вихід за ці норми розглядається суспільством як девіантна поведінка. У більшості випадків підлягає соціальним санкціям – від суспільного осуду до кримінального покарання(Макаренко, 2015).

Одним із перших, хто зробив вагомий внесок у становлення соціологічного аналізу девіантної поведінки, був французький соціолог Еміль Дюркгейм. Він вважав, що відхилення від соціальних норм, зокрема злочинність, є нормальним і навіть неминучим явищем для будь-якого суспільства. У своїй «Соціології» Е. Дюркгейм пише: «Злочин необхідний ... корисний для нормальної еволюції моралі та права ... він готує зміни». Навряд чи можна погодитись з такою позицією класика соціологічної думки. Коли

злочин скоюють чужі, невідомі нам люди, то можна більш-менш визнати, що вони певним чином дають можливість відрізнити моральне від аморального. Проте коли злочинцями стають близькі, знайомі - то ставлення будь-якої людини, зокрема вченого, буде протестним щодо висловленої думки(Лобанова, Калашнікова, 2017). На його думку, жодне суспільство не може існувати без девіації, які виконують функції і сприяють соціальному розвитку й змін. Загалом соціологічний підхід пояснює девіантну поведінку як наслідок впливу соціального середовища, соціальної нерівності, конфліктів та несправедливого системного устрою(Веред, 2013). Відхилення від норм дозволяє переосмислити моральних норм, а також їхні оновлення посилюють єдність суспільства завдяки суспільному осуду порушень.

Подальший розвиток ідей Е. Дюркгейма отримав один із його послідовників Роберт Мертон, який девіантну поведінку пояснював як результат невідповідності між культурними прагненнями та соціальною структурою їх досягнення. Р. Мертон виділив кілька типів девіантної поведінки, серед яких інновація(належать повії, шантажисти), ритуалізм, ретретизм(алкоголіки, наркомани) і бунт(революціонери)(Веред, 2013). Наведені типи девіантної поведінки демонструють різні способи реагування особистості на соціальні норми та обмеження. Девіація може набувати не лише відкрито конфліктних або асоціальних форм, а й проявлятися у вигляді поведінки, спрямованої на втечу від реальності та зниження внутрішнього напруження. Саме до таких форм належать адиктивна поведінка, яка пов'язана з стійким прагненням людини змінити свій психічний стан за допомогою певних дій або речовин. Адиктивна поведінка включає нехімічні, проміжні та хімічні адикції, такі як залежність від азартних ігор, анорексія, вживання наркотиків. Девіантна поведінка психопатологічного типу може проявлятися у формі аутоагресії, дисморфоманії, гебоїдної поведінки, дромоманії та патологічної сором'язливості. Ці форми відхилень є наслідком комплексної взаємодії біологічних, соціальних, психологічних і педагогічних факторів, що

підкреслює необхідність багатовимірного підходу до їх дослідження та корекції(Солод ,2024).

Представник функціонального підходу Талкотт Парсонс також пов'язував виникнення девіантної поведінки з невідповідністю очікуванням та поведінкою індивіда. На його думку, девіація може виникати тоді, коли система суспільних норм втрачає значущість для людини(Лазор К., 2021). Парсонс наголошує, що розвиток сучасних технологій створює нові умови для виникнення й поширення девіантної поведінки. Соціальні медіа та цифрові платформи відкривають простір для нових форм відхилень, серед яких кібербулінг, шахрайство та інші інтернет-злочини, а також потенційно ще небезпечніші прояви, які можуть з'явитися в майбутньому(Парсонс, 1951, с. 314).

У сучасному інформаційному середовищі ці процеси набувають нових форм, оскільки цифрові комунікації значно розширюють можливості для поширення відхилень і роблять їх менш помітними для традиційних механізмів контролю. Саме тому соціальні медіа та цифрові платформи можна розглядати як простір, у якому девіантна поведінка не лише відтворюється, а й трансформується, набуваючи нових проявів. У таких умовах межа між нормою і відхиленням стає ще більш рухомою, а саме девіація більш різноманітною та контекстно залежною.

Відхилення від соціальних норм є невід'ємною складовою будь-якого суспільства. У жодному суспільстві неможливо провести лінію й просто відокремити тих хто відхиляється від норм, і тих, хто їм підкоряється. Ступінь відповідності соціальним очікуванням може змінюватися залежно від ситуації, соціального середовища та історичного періоду.

Девіантна поведінка в соціології розглядається як систематична дія індивідів або груп, що відхиляється від загальноприйнятих норм суспільства,

цінностей і стандартів. Вона може набувати у різних форм, дій чи порушень, зокрема у вигляді зухвалості, агресії або соціально неприйнятої поведінки, яка суперечить нормам моралі і права. У випадках, коли такі відхилення набувають масового характеру та охоплюють значну кількість людей, тоді в цьому випадку можна розглядати їх, як «соціальне відхилення», що перетворюється в помітне соціальне явище. Соціологія девіантної поведінки вивчає прояви девіації, її причини, включаючи як соціально-психологічні, так і загальносуспільні чинники, які впливають на формування відхилень у поведінці (Веред, 2013, с.7). Девіантна поведінка як відхилення від соціальних норм є об'єктом дослідження в психологічних та соціологічних теоріях (Солод, Є. Є., 2024). Вона закріплена в діях, вчинках або бездіяльності окремих осіб та груп, що суперечать законодавчо встановленим або соціально визначеним правилам, нормам, звичаям, традиціям та моделям поведінки (Кікалішвілі, М. В., 2011).

Як вважав Ентоні Гідденс, дослідження відхилень є одним із найбільш захоплюючих завдань соціології, оскільки дана область є складною для аналізу, тому що соціальні норми є різними в різних культурах. Те, що в одному суспільстві сприймається як норма, в іншому може бути відхиленням. Відповідно девіація є відносним явищем, яке залежить від соціального контексту (Веред, 2013, с.8).

Дійсно, межа між нормою та формою девіації є надзвичайно рухомою і залежить не лише від культури але й від історичного періоду. Те що кілька десятиліть тому вважалось відхиленням, сьогодні є цілком прийнятним у більшості суспільства. До прикладу відхилень можна віднести, татуювання, яскрава зовнішність чи нетрадиційний спосіб життя. Поведінка яка була колись нормою з часом може набувати девіантності. Це все тому що девіація не є об'єктивною характеристикою вчинків вона завжди є, була і буде результатом суспільної оцінки.

Прикладом є ставлення до азартних ігор в різних суспільствах. У Лас-Вегасі та Монако азартні ігри є легальною індустрією, що приносить мільярди доларів і є частиною культурної ідентичності цих місць. Натомість ситуація з Китаєм є набагато складнішою та суперечливою. З однієї сторони азартні ігри тут мають тисячолітню історію, з іншої сторони на материковій частині Китаю азартні ігри офіційно заборонені. У Макао колишня португальська колонія легально дозволена будь-яка діяльність з азартними іграми, це місто перетворилось на одне з найбільш гральних центрів світу. Така внутрішня суперність у межах однієї країни є яскравою ілюстрацією того наскільки умовною може бути межа між нормою і девіацією. Навіть у рамках однієї держави та самої поведінки може мати різний статус залежно від території та контексту. Це все підтверджує думку Гідденса про те що девіація є явищем відносним і її розуміння неможливе без урахування конкретного соціального і культурного контексту.

Поведінка представляє собою явище найвищої складності оскільки на нього впливає безліч факторів, а саме, соціально-економічні умови, ситуаційні обставини, фактори спадковості. але її поведінка не обмежується лише цим, оскільки вона керується внутрішніми мотивами та спонуканнями. Це дозволяє пов'язувати її дії з власною активністю та спрямованістю на досягнення певних цілей, виконання загальноприйнятих норм та правил, а також з участю у соціальних відносинах(Гусаров, 2015, с.3).

Соціальний підхід базується на тому, як суспільство оцінює поведінку людини чи вона є безпечною, чи небезпечною. Згідно з цим підходом. Девіантною вважається будь-яка поведінка, яка явно або потенційно загрожує суспільству, певним соціальним групам чи окремим людям. Тут головне не те, що людина хоче чи чому так діє, а який соціальний наслідок її дій і як це впливає на загальний соціальний порядок. У межах цього підходу поведінка оцінюється насамперед через її відповідність або невідповідність

загальноприйнятним нормам, правилам і цінностям. Якщо певні дії порушують встановлені норми або створюють ризики для функціонування суспільства, вони розглядаються як прояви девіації. Соціальний підхід зосереджується переважно на зовнішніх формах, як людина адаптується до соціального середовища. Але цей підхід менше враховує внутрішній стан людини. Часто залишаються поза аналізу такі речі, як особистісна гармонія, як людина ставиться до себе, чи є психологічні комплекси, внутрішні суперечності чи конфлікти. Тому основний критерій оцінки не психологічне благополуччя індивіда, а те, як він відповідає соціальним очікуванням і вимогам суспільства(Козирєв, 2016).

Оцінка девіантної поведінки не завжди спирається на внутрішній стан людини, а значною мірою залежить від зовнішнього соціального сприйняття. Саме у фокусі аналізу опиняється не лише психологічне благополуччя індивіда, а й відповідність його поведінки, поглядів та навіть зовнішнього вигляду прийнятним у суспільстві нормам. У широкому розумінні девіантність пов'язується не лише з поведінкою індивіда, але й з переконаннями або зовнішнім виглядом, які не відповідають соціальним нормам і очікуванням суспільства. Вона може проявлятися не лише у вигляді злочинних дій, але також у формах, що не обов'язково порушують закон, проте виходять за межі прийнятих норм. Прикладами таких проявів можуть бути певні переконання у поглядах особистості таких як атеїзм чи анархізм, а також особливості зовнішнього вигляду, таку як наявність татуювання, пірсинг чи шрами. Незважаючи, що девіантна поведінка може мати як негативний так і позитивний характер, у суспільстві вона буде сприйматись як потенційна загроза суспільному розвитку(Кікалішвілі, 2011).

Сьогодні стали поширюватися нові форми залежностей, до яких, в першу чергу, належать ігроманія, мультимедійні адикції, інтернет-залежність. Виникає парадоксальна ситуація: людина XXI століття стала набагато

вільнішою в економічному, політичному, духовному аспектах, але одночасно наші сучасники потрапляють у тенета різних залежностей, що спотворюють особистість і можуть підштовхнути людину до кримінальних діянь(Гусаров, 2013, с.3).

За О. В. Змановською, девіантна поведінка є стійкою формою поведінки особистості, яка відхиляється від найважливіших соціальних норм і наносить шкоди як суспільству, так і самій особистості, супроводжуючись соціальною дезадаптацією. Девіантність можна розглядати не лише як окремі відхилення від норм, а й як стабільну модель поведінки індивіда(Кошова, 2021, с.226).

Подальший розвиток соціології девіантної поведінки включає як зарубіжні так і вітчизняні дослідження. Зокрема, у XX столітті почали активно вивчати різні форми девіації, таких як злочинність, пияцтво, алкоголізм, наркоманія і суїцид, переважно в рамках відповідних дисциплін : кримінологія, наркології та суїцидології. У вітчизняній соціології ж дослідження почались з кінця 1960-х початку 1970-х років, що дозволило сформувати власні уявлення про девіантну поведінку. Було виявлено вплив закономірностей взаємозв'язків різних форм девіантної поведінки і залежностей від соціальних, економічних і культурних факторів(Веред,2013). На ґрунті цих розробок сформувалася спеціальна приватна соціологічна теорія – соціологія девіантної поведінки і соціального контролю. Саме під такою назвою функціонує один із дослідницьких комітетів міжнародної соціологічної асоціації(Журнал Віче, 2013).

1.2 Основні підходи до аналізу девіації

Девіація зазвичай трактується як будь-яке відхилення від нормального або загальноприйнятих моделей поведінки в суспільстві – тобто поведінка, що не відповідає очікуванням більшості членів певної групи або суспільства загалом. Попри те, що поняття девіантності часто асоціюється з негативними явищами й ототожнюють із такими термінами, як «антисоціальна поведінка»,

«протиправна поведінка», «аномія» та «соціальна патологія». Втім, таке тлумачення є не зовсім коректним, оскільки девіація може проявлятися не лише у негативних відхиленнях, а й у позитивних (Когут, Зан, Переш, 2019).

Варто згадати Говарда Беккера, який розробив концепцію стигматизації девіантів, підкреслюючи, що девіація не є лише порушенням соціальних норм. Вона виникає як результат процесу соціального маркування, коли певні особи або групи визначають як «девіантів». На його думку, характер девіантної поведінки значною мірою залежить від суспільної реакції, а сам механізм стигматизації може посилювати маргіналізацію та сприяти появі нових відхилень (Беккер, 1963, с. 48).

Окремої уваги заслуговує інтеракціоністський підхід до аналізу девіації, зокрема концепція «навішування ярликів» Г. Беккера. На відміну від соціологічних теорій що шукають причини девіації в соціальній структурі чи аномії Беккер зосереджується на самому процесі визначення певної поведінки як девіантної. Він стверджував що девіантність – це не властивість вчинку самого по собі а результат соціального маркування. «Девіант – це той кому був прикріплений відповідний ярлик девіантної поведінки – це поведінка яку люди так позначали» (Беккер, 1963, с. 48). В основі концепції лежить розрізнення первинної і вторинної девіації. Первинна девіація – початковий вчинок який може бути випадковими або ситуативним. Після того як суспільство реагує на нього починається навішування на людину ярлика злочинця або девіантна – починається вторинна девіація. Людина яка отримала таку «мітку» змушена вливатися в кримінальне або маргінальне середовище бо суспільство вже не сприймає її інакше. Сама суспільна реакція на девіацію може породжувати нові відхилення, замість того щоб їх припиняти. Важливим є також спостереження Беккера про те що правила які визначають норму в суспільстві створюються відносно вузькими колами впливових осіб. Саме вони вирішують які форми поведінки є прийнятними а які ні, і це робить девіацію

явищем пов'язаним не лише з самою поведінкою але й з владою та соціальною нерівністю(Чутора, 2012).

Поряд із соціологічним та біологічним підходами важливе місце займає психологічний підхід до аналізу девіантної поведінки. На відміну від соціального, який розглядає девіацію через призму суспільної небезпеки та зовнішніх форм адаптації, психологічний підхід зосереджується на внутрішньо особистісному конфлікті та деструкції особистості. Суттю девіантної поведінки в межах цього підходу є блокування особистісного зростання і деградація особистості, що і є наслідком, а іноді й мета поведінки що відхиляється. Девіант усвідомлено або неусвідомлено прагне руйнувати власну самоцінність, позбавити себе унікальності та не дозволити собі реалізувати наявні задатки(Христук, 2014).

Соціологічний підхід до аналізу девіації пов'язує її причини девіантної поведінки із соціальними умовами існування людини. Одним із перших представників цього напрямку був Е. Дюркгейм, який у праці «Самогубство» ввів у науковий обіг поняття аномії. Під аномією він розумів стан суспільної дезорієнтації, що виникає в періоди криз або радикальних соціальних змін, коли норми втрачають чіткість і регулятивну силу. За таких умов індивіди стикаються з відсутністю зрозумілих нормативних орієнтирів, що створює умови для девіації. Свої висновки Дюркгейм підкреслював аналізом зростання рівня самогубств у періоди економічних спадів і підйомів (Стаднік, 2015, 34).

Подальший розвиток теорії аномії отримала у працях Роберта Мертона, який розглядав девіацію як наслідок розриву між культурно схваленими цілями та соціально прийнятними засобами їх досягнення. На його думку, коли індивід не має реальної можливості досягти суспільно значущої мети легітимними способами, він може вдаватись до девіантних форм поведінки як до альтернативної стратегії адаптації. Девіація в межах теорії структурної напруженості постає не лише як індивідуальне відхилення, а як результат

суперечностей, закладених у самій соціальній системі. Попри значний вплив цієї теорії, вона не уникла критики. Дослідники вказують на те, що Мертон зображує порушників норм як індивідуальність. Які самостійно виробляють рішення без урахування поведінки оточення. Крім того, не кожний девіантний вчинок можна пояснити розривом між цілями й засобами. Спробою подолати ці обмеження стала загальна теорія напруги Роберта Агн'ю. Він розглядає девіантність як спосіб адаптації до стресу. Що виникає внаслідок різних видів соціальної напруги: напруга як результат неможливості досягти бажаних цілей; напруга через усунення позитивних стимулів; напруга внаслідок появи негативних стимулів. На думку дослідника, злочин або інша форма девіації стає однією з найбільш імовірних реакцій на депресію, страх і фрустрацію(Лобанова, Калашнікова, 2017)

Цю думку підтримав і Н. Смелзер, зазначаючи, що суспільство заохочує до матеріального добробуту та високого статусу, однак легальні засоби для реалізації цих прагнень є обмеженими, і саме тут виникає простір для обману, крадіжки та інших девіантних практик(Журнал Віче, 2013)

Типи девіацій за Мертоном виникають із комбінації двох змінних – мета та засобів її досягнення. Аномічна теорія не пояснює яких саме умов достатньо для появи тієї чи іншої форми адаптації, однак її головна заслуга полягає в обґрунтуванні зв'язку між девіантною поведінкою особистості та її становищем у соціальній структурі суспільства(Кісіль,2018). Слід підкреслити роль соціального середовища у формуванні девіантної поведінки. Нерідко особи з девіантною поведінкою походять із неблагополучних сімей, де один або обидва батьки зловживають алкоголем або виявляють інші форми асоціальної поведінки. У подібних середовищах формується власна система норм і цінностей, що суттєво відрізняється від загальноприйнятої. Мертон також описував так звану «подвійну невдачу», зазначав, що молода людина не має можливості реалізувати свої потреби ні в легальній творчій діяльності, ані

в активній протиправній, і тому вона може звертатися до девіантних форм поведінки яка компенсує ці обмеження саморуйнівними практиками. В умовах, коли частина молоді не має можливості для гідного професійного чи особистого самовираження відбувається відхід в алкоголізм, наркоманію чи інші деструктивні форми поведінки, що стає своєрідною відповіддю на соціальну безвихідь(Лобанова, Калашнікова, 2017).

Однією з головних характеристик сучасної молоді є швидкий розвиток комп'ютерних інформаційних технологій. Цей розвиток дозволяє людям навчатися, аналізувати проблеми, спілкуватися з друзями та колегами, а також досліджувати культури та традиції різних країн через безмежні можливості Інтернету. Інтернет став необхідною частиною нашого повсякденного життя, але варто зауважити, що він несе і загрози для дорослих і підлітків. Особливо ця проблема актуальна для підлітків, які знаходяться на етапі визначення своєї життєвої стратегії. Середовище, в якому вони зростають, сильно впливає на їх вибори і цінності. На жаль, у підлітковому середовищі асоціальна поведінка часто розглядається як норма, що призводить до негативних явищ у суспільстві. Тому важливо вивчити причини і особливості девіантної поведінки підлітків для того, щоб усвідомити її сучасний стан і здійснити необхідні заходи для профілактики та корекції(Воронкин, 2017).

Поряд із соціологічними підходами в науці існують і біологічні теорії девіантної поведінки. Одним із перших представників цього напрямку був італійський вчений Чезаре Ломброзо, який висунув ідею про існування особливого типу людини, схильної до злочинів в силу певних біологічних ознак. Працюючи тюремним лікарем, він застосував антропометричний метод і дійшов висновку, що основним детермінантом злочинності є спадково-біологічні чинники. Ломброзо, по суті, перемістив фокус з вивчення злочину на вивчення злочинця як особливого біологічного типу. Його теорія швидко набула популярності, проте подальший розвиток науки поставив її під

сумніви. Американський психолог Вільям Шелдон та німецький психіатр Ернст Кречмер розвинули біологічний підхід, обґрунтувавши зв'язок між типами соматичної будови тіла та поведінки. Згідно з їхньою теорією, люди поділяються на три психофізичні типи – мезоморфний, екторморфний та ендоморфний. Мезоморфи, тобто люди атлетичної будови, більшою мірою схильні до домінування, агресії та насильства. Попри певну популярність концепції, вона також зазнала критики через надмірне спрощення людської поведінки. Сучасні дослідження в рамках біологічного підходу зосереджуються переважно на генетичних факторах. Зокрема вивчення близнюків показало, що успадковується не конкретна форма поведінки, а певні індивідуально-типологічні властивості. Тобто, біологічний підхід розглядає спадковість як чинник, що визначає схильність, тоді як саме середовище обумовлює межі, в яких ця схильність проявляється (Кікалішвілі, 2016).

Окремої уваги заслуговує класифікація форм девіантної поведінки. Герасіна Л.М. виділяє кілька критеріїв типологізації соціальних відхилень. За цільовою спрямованістю розрізняють корисливі, егоїстичні та агресивні девіації. За суб'єктом – індивідуальну, групову та організаційну девіантну поведінку. За суб'єктивною спрямованістю виокремлюють екстравертивні відхилення – спрямовані назовні, на інших людей, вандалізм, злочини, змови спрямовані на самого себе, як от алкоголізм, наркоманія, самогубство. Серед найбільш небезпечних і руйнівних форм девіації дослідниця називає насильство, злочинність, наркоманія, алкоголізм та суїцид. Соціологічні дослідження фіксують тривожні тенденції поширення девіантної поведінки серед української молоді. Серед опитаних підлітків 13-16 років вживали наркотики від 10 до 25% залежно від віку та типу навчального закладу. Щодо алкоголю, то тут пробували його хоч раз у своєму житті від 45% до 85% опитаних. При цьому антисоціальний феномен девіантності особливо посилюється в періоди соціальних потрясінь таких як революція, війни, економічні кризи (Герасіна, 2011).

У сфері соціальної поведінки дослідження показали, що онлайн-контент має вплив на когнітивні процеси, що формують думки людини, стереотипи та враження про інших, потенційно впливаючи на їхні соціальні процеси прийняття рішень(Balmas, 2022).

Важливим аспектом розуміння девіантної поведінки є соціальний контроль як механізм суспільного реагування на відхилення від норм. Соціальний контроль як система засобів, норм, правил, інститутів та механізмів за допомогою яких суспільство реагує на поведінку людей, забезпечує дотримання встановлених норм і підтримує соціальний порядок. Одним із перших хто перетворив поняття соціального контролю на науковий термін був американський соціолог Едвард Росс. Який розділив контроль на формальний – закони, поліція, суди та неформальні – виховання, релігія, громадська думка. На його думку сором або схвалення оточуючих часто сильніше за офіційні штрафи(Кондов, 2011)

Соціальний контроль виконує кілька ключових функцій. Регулятивна функція забезпечує впорядкування поведінки індивідів через формування норм і правил. Охоронна функція спрямована на збереження стабільності суспільного ладу та попередження девіантних проявів. Виховна функція сприяє формуванню у громадян моральних якостей і почуття відповідальності. Функція регуляції девіантної поведінки спрямована безпосередньо на виявлення та кореляцію відхилень через систему санкцій – від простого зауваження до юридичного покарання. Сучасна система соціального контролю девіантної поведінки є багаторівневою. На нормативно-правовому рівні через кримінальне та адміністративне законодавство здійснюється формальний контроль. На освітньо-виховному рівні сім'я та школа закладають первинний ціннісно-нормативний каркас особистості. На соціально-економічному рівні держава реалізує програми протидії залежностям і насильству. Важливу роль відіграє також інформаційно-комунікативний

рівень – засоби масової комунікації виступають інструментом формування соціальних норм та неформального контролю через популяризацію толерантності та правову просвіту. Таким чином ефективна система соціального контролю поєднує правовий примус із соціально-педагогічною роботою що є запорукою суспільної стабільності (Савош, Гребінник, 2026)

Висновки до розділу 1

У першому розділі було розглянуто теоретичні засади вивчення девіантної поведінки в соціології та проаналізовано основні підходи до її пояснення. Встановлено, що девіантна поведінка розуміється як стійка форма поведінки індивіда або групи, що відхиляється від загальноприйнятих соціальних норм і супроводжується соціальною дезадаптацією. При цьому девіація є відносним явищем, яке залежить від соціального та культурного контексту – поведінка, що є прийнятною в одному суспільстві, може розглядатись як відхилення в іншому.

Соціологічний підхід пояснює девіантну поведінку насамперед через призми соціальних умов існування людини. Еміль Дюркгейм першим системно осмислив це явище, запровадивши поняття аномії. Роберт Мертон розвинув цю ідею, розглядаючи девіацію як наслідок розриву між культурно схваленими цілями та доступними засобами їх досягнення. Талкотт Парсонс пов'язував з утратою соціальними нормами своєї значущості для індивіда, а Говард Беккер наголошував на ролі соціального маркування у формуванні девіантної ідентичності. У межах цих підходів девіація постає не як випадкове відхилення, а як явище, тісно пов'язане з структурою суспільства, системою очікувань і реакцію оточення.

Окрему увагу було приділено ролі соціального середовища у поширенні девіантної поведінки. Неблагополучна сімейна ситуація, соціальна нерівність, обмеженість легітимних можливостей для самореалізації та послаблення соціального контролю створюють умови, за яких відхилення набуває стійкого

характеру. Саме в такому середовищі девіація може не лише виникати, а й закріплюватися як звичайна модель поведінки. Важливим чинником її трансляції стало й поширення цифрових технологій.

Розвиток інтернету та соціальних медіа змінив саму природу девіантних проявів. До традиційних форм додалися кібербулінг, інтернет-залежність, шахрайство в мережі, маніпулятивна поведінка в цифровому просторі. Це свідчить про те, що девіантність уже не обмежується офлайн-середовищем і потребує переосмислення класичних соціологічних підходів з урахуванням нових комунікативних реалій. Таким чином, у першому розділі було закладено теоретичну основу для подальшого дослідження девіантної поведінки як складного соціального явища, що змінюється разом з суспільством.

РОЗДІЛ 2. МАС-МЕДІА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ ПРО ДЕВІАНТНУ ПОВЕДІНКУ

2.1. Роль мас-медіа у сучасному суспільстві

Засоби масової інформації стали невід’ємною частиною будь-якого сучасного суспільства. Преса, телебачення та радіо відіграють дуже важливу роль у житті. Вони інформують, просвічують та розважають, також вони впливають на сприйняття світу та на змінення своїх поглядів. Новини – це не те що відбувається, а те що ми бачимо або читаємо. Мільйони людей по світу не можуть обійтись без читання і перегляду телебачення у свій вільний час.

Завдання мас-медіа полягає у швидкому донесенні інформації до великої кількості людей. Традиційно до мас-медіа відносяться кіно, радіо, телебачення та преса. У сучасних умовах до них також відносять інтернет-медіа, які забезпечують передачу соціальної інформації широкій аудиторії, що перебуває у різних географічних локаціях. Розвиток інформаційних технологій суттєво трансформував медіасферу. Якщо традиційні засоби масової інформації функціонували за принципом «одне джерело – багато одержувачів», то цифрові платформи та соціальні мережі створили можливості для двосторонньої та багатосторонньої комунікації. Користувачі отримали змогу не лише споживати інформацію, а й брати участь у її створенні та поширенні. Незважаючи на стрімке зростання популярності соціальних мереж, традиційні засоби масової інформації не втратили своєї ролі; вони забезпечують вищий рівень надійності інформації завдяки редакційному контролю та дотриманню професійних журналістських стандартів. Однією з ключових функцій засобів масової інформації є формування громадської думки, оскільки вони визначають інформаційний порядок денний та привертають увагу суспільства до важливих соціальних питань (Krupskyu, Zykun, Mitchuk, 2024)

Співіснування нових та традиційних медіа як один з ключових проблем сучасного інформаційного простору. На думку Наумової М., традиційні ЗМІ – преса, телебачення, радіо та нові медіа не є антагоністами а скоріше доповнюють одне одного формуючи єдину медіаекосистему. Традиційні медіа забезпечують верифіковану інформацію та редакційний контроль тоді як нові медіа забезпечують оперативність та інтерактивність. Межа між ними поступово розмивається – традиційні видання створюють онлайн-версії та акаунти в соціальних мережах а цифрові платформи все частіше запозичують стандарти журналістської етики. Така конвергенція медіа змінює не лише способи поширення інформації але й характер взаємодії між виробниками контенту та аудиторією(Наумова, 2011).

Нові медіа як феномен сучасного інформаційного простору що поєднує в собі різні за природою явища і процеси. На відміну від традиційних медіа де комунікація здійснюється за принципом «від одного до багатьох» нові медіа реалізують модель «від багатьох до багатьох» – будь-який користувач може стати автором контенту. До основних ознак нових медіа належать інтерактивність, персоналізація інформації, гнучкість форми та змісту. Оперативність оновлення і практично відсутності цензури. Окреме місце серед нових медіа посідають соціальні медіа – сукупність інтернет-сервісів та платформ що надають можливості користувачам здійснювати комунікацію, споживати, створювати і розповсюджувати контент. Характерною рисою соціальних медіа є персоналізація, автоматичний відбір інформації відповідно до інтересів і поведінки користувача в мережі. З одного боку це економить час і фільтрує зайвий контент, з іншого суттєво знижує світогляд користувачів позбавляючи їх права самостійно вирішувати що вони хочуть знати(Григорова,2017)

Соціальні мережі відрізняються від класичних медіа не лише технічними характеристиками, а й принципами поширення інформації. Якщо у

традиційних медіа контент створюється редакцією, то в соціальних мережах значену частину інформаційного потоку продукують самі користувачі, що поступово стирає межу між автором і споживачем. Важливою рисою є алгоритмічний відбір контенту; користувач отримує не весь масив інформації, а лише ту, яку система вважає найбільш релевантною його інтересам. Це формує персоналізований інформаційний простір, що може як підвищувати зручність, так і обмежувати різноманітність поглядів. Крім того, соціальні мережі характеризуються надзвичайно високою швидкістю поширення повідомлень, що дозволяє інформації ставити масово відомою протягом кількох хвилин і суттєво відомою протягом кількох хвилин і суттєво впливає на формування громадської думки.

Функціонування мас-медіа пов'язане з реалізацією низки суспільно важливих функцій. Насамперед вони виконують інформаційну функцію, забезпечуючи населення актуальними відомостями про події та процеси в суспільстві. Важливе значення має також комунікативна функція, яка забезпечує обмін інформацією між різними соціальними групами та сприяє суспільному діалогу. Освітня функція реалізується через поширення знань, формування світогляду та підвищення рівня обізнаності громадян щодо суспільно значущих питань. Окрім цього, мас-медіа виконують критичну та контролюючу функції. Через висвітлення діяльності державних органів, політичних діячів та суспільних інституцій вони сприяють підвищенню прозорості влади та привертають увагу до соціальних проблем. Дослідники також виокремлюють функцію політичної освіти населення, функцію артикуляції суспільних інтересів і мобілізаційну функцію, яка проявляється у здатності медіа впливати на громадську активність та суспільну поведінку(Блінцова,2013, с.127).

Особливого значення набуває здатність мас-медіа формувати громадську думку. Відбір інформації, способи подання новин, акцентування

уваги на окремих деталях та використання певних інтерпретацій впливають на те, як аудиторія сприймає суспільні явища. Саме медіа значною мірою визначають, які проблеми стають предметом суспільного обговорення та які теми потрапляють до інформаційного порядку денного. Мас-медіа впливають на культуру й поведінку громадян, роблячи соціальні події предметом обговорення та формуючи ставлення до них(Герасимюк,2025). Дослідники також звернули увагу на здатність медіа впливати на формування політичного порядку денного. Вони не лише інформують про події, ай визначають, які теми набувають суспільного значення. Через повторюваність повідомлень, акцентування уваги на певних питаннях та відбір інформаційних приводів медіа формують уявлення аудиторії про актуальні проблеми суспільства. У результаті окремі питання отримують пріоритетне місце в громадському обговоренні, тоді як інші залишаються поза увагою(Лачихіна, Джигун, 2023)

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні громадянського суспільства, вони забезпечують прямий і зворотній зв'язок між владними структурами і населенням, виконують роль посередника й контролюючої інстанції без якої не можуть обійтися ні держава ні економіка ні місцеве самоврядування. Громадянське суспільство сьогодні – це насамперед інформаційне суспільство, де забезпечення свободи циркуляції інформації та доступу до неї є невідмінною вимогою. Медіа можуть негативно впливати на свідомість людини, тому суспільство повинно захищати свій інформаційний простір від поширення небезпечної для морального і психологічного стану населення(Любченко, 2010).

Роль медіа у формуванні суспільно-політичного порядку денного досліджували Лечихіна Г. та Джигун М. Медіа є повноправним суб'єктом політичного життя, який виконує важливі соціальні функції від інформування до маніпулювання суспільної свідомості. Канадський вчений М.Маклюен визнавав медіа не просто як технічний інструмент передачі повідомлення, а як

самостійне повідомлення «medium is a message». Тобто сам спосіб передачі інформації вже впливає на сприйняття змісту незалежно від того що саме передається. Також увага акцентується на тому що інформаційний потік який надходить до аудиторії є настільки різноманітним і хаотичним, що не дозволяє реципієнтам систематизувати та глибоко осмислити його. Для спрощення сприйняття медіа концентрують увагу суспільства на окремих елементах трансльованого матеріалу, що призводить до примітивізації ситуації та розвитку популізму. Сучасні медіа створюють підстави для масової політичної маніпуляції формуючи потрібний імідж для того чи іншого політика залежно від контексту. Новітні види медіа на відміну від класичних часто не мають відповідальності за інформацію та не передбачають її підтвердження фактами, що призводить до віртуалізації політичного процесу(Лачихіна, Джигун, 2023).

Соціальні мережі посіли особливе місце в сучасному медіапросторі. До новітніх належать соціальні мережі, блоги, подкасти, стріменгові платформи й мобільні застосунки. Їхніми головними характеристиками є інтерактивність, мультимедійність, персоналізація, глобальність і оперативність поширення інформації(Савченко, 2018). За Д. Мак-Квейлом, нові медіа ґрунтуються на комп'ютерних технологіях, вони є гнучкими та гібридними, мають інтерактивний потенціал, виконують як приватні, так і публічні функції та характеризуються низьким ступенем регуляції. Саме відсутність жосткого регулювання соціальних мереж створює як нові можливості для вільного обміну інформацією, так і нові ризики поширюючи дезінформацію, маніпулятивного контенту та деструктивних моделей поведінки(Савченко, 2023).

Соціальні мережі – це платформи, які дозволяють зареєстрованим користувачам знаходити одне одного та зв'язуватися. Їх використання має як позитивні аспекти, які пов'язані з прогресом, так і негативні (Schick, Cierpka, 2016).

Головна функція соціальних мереж – це комунікація. Раніше люди підтримували зв'язок надсилаючи листи, телефонували один одному та постійно організовували зустрічі, то сьогодні все це замінили чати, голосові повідомлення, відеодзвінки. Через соціальні мережі змінився не лише формат але й сам стиль спілкування. Живі емоції перетворились на емодзі, а от думки перетворились на історії чи короткі дописи в Twitter чи Threads. Велика частка людей надає перевагу онлайн-спілкуванню ніж живому, тому що так можна уникнути неприємних пауз і контролювати виклад інформації. Не менш важливу роль соціальні мережі відіграють у формуванні громадської думки. Новини, які ширяться соціальними мережами, завжди випереджають традиційні ЗМІ, а виклад лідерів думок має значний вплив на аудиторію (Bauman & Rivers, 2015). Все це в свою чергу створює як можливості для доступу до альтернативних джерел інформації, так і загрози маніпуляцій та поширення дезінформації. Соціальні мережі стали не просто цифровим простором для розваг чи спілкування - вони перетворилися на основну платформу для взаємодії, обміну інформацією, самовираження, освіти та пошуку кар'єрних можливостей, а найголовніше те, що вони перетворилися на один із ключових факторів, що формують спосіб життя сучасної людини.

У сучасному українському медіапросторі Telegram посідає особливе місце як одна з ключових платформ комунікації між владою та громадськістю. Дослідження Інституту масової інформації засвідчує, що саме на Telegram припадає значна частка матеріалів в українських онлайн-виданнях, джерелом яких є соціальні мережі, що свідчать про зростання його ролі в новинному обміні та оперативному інформуванні аудиторії. Особливості функціонування Telegram-каналів, зокрема їхня оперативність, локальність, мультимедійність і можливість анонімного поширення повідомлень, створюють умови не лише для швидкої комунікації, а й для поширення маніпулятивного або недостовірною контенту. У такому контексті Telegram можна розглядати як важливий елемент цифрового інформаційного середовища, що впливає на

формування суспільних уявлень, щодо девіантної поведінки, оскільки саме через подібні канали новини про відхилення від норм отримують швидке поширення та широкий суспільний резонанс (Telegram став головною платформою комунікації влади з громадськістю – дослідження ІМІ, 2024; Кузнєцова, Жугай, 2022).

Довіра до медіа є складним і багатовимірним явищем, яке формується під впливом соціальних, психологічних, політичних і технологічних чинників. У сучасних умовах вона дедалі більше залежить не лише від якості окремого новинного повідомлення, а й від загальної легітимності медіа як соціального інституту, здатного забезпечувати достовірне інформування, суспільний контроль і комунікацію між владою та громадськістю. У цифрову епоху на рівень медіадовіри впливають дезінформація, алгоритмічні рекомендації, персоналізовані стрічки новин, а також використання штучного інтелекту для створення та поширення контенту. Усе це змінює уявлення аудиторії про надійність медіа та ускладнює процес критичної оцінки інформації. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах інформаційної війни, коли підрив довіри до медіа стає одним із ключових інструментів впливу на суспільну свідомість (Колодійчук, 2025).

Водночас дослідження фіксують зниження довіри та інтересу до новин. Згідно з Reuters Institute Digital News Report 2023, менше половини респондентів (48%) заявили про сильний або дуже сильний інтерес до новин, тоді як у 2017 році цей показник становив (63%) (Digital News Report 2023). Причина відходу від новин – не лише недовіра, але й психологічна втома від інформаційного потоку. У Іспанії частка людей, які відчувають виснаження від новинного порядку денного, зросла з 26% до 44% (Digital News Report 2024). Це явище отримало назву «уникнення новин» і стає дедалі більш поширеним у різних країнах світу, що змушує медіаіндустрію шукати нові підходи до взаємодії з аудиторією.

Зниження інтересу до новин дослідники пов'язують із надмірною інтенсивністю інформаційних потоків. Постійна присутність новин у соціальних мережах, мобільних застосунках і цифрових медіа створює ситуацію інформаційного перенасичення. Частина аудиторії свідомо обмежує себе у споживанні новинного контенту, щоб уникнути емоційного виснаження та психологічного перенавантаження (Reuters Institute, 2023; Reuters Institute, 2024)

Ситуація в Україні має свою специфіку. В умовах повномасштабної війни інформаційне перенасичення набуває особливого характеру, аудиторія одночасно відчуває потребу бути поінформованою і втому від постійного потоку тривожних новин. Це створює суперечливу ситуацію коли люди свідомо уникає новин але водночас розуміє що це може призвести до інформаційної ізоляції і вразливості до маніпуляцій та дезінформації з боку ворога. Відповіддю на ці виклики стає розвиток медіаграмотності – здатності критично сприймати інформацію розпізнавати маніпулятивні техніки і свідомо обирати джерела. Людина яка вміє фільтрувати інформаційний потік менш схильна до емоційного виснаження і водночас краще захищена від фейків та пропаганди. Саме тому медіаграмотність сьогодні розглядається не як додаткова навичка а як необхідна умова повноцінної участі в сучасному житті, особливо в країні що перебуває в стані інформаційної війни.

Особливої актуальності роль мас-медіа набуває в умовах збройного конфлікту. В Україні після початку повномасштабного вторгнення Росії у 2022 році медіапростір зазнав суттєвих трансформацій. Засоби масової інформації стали одним із ключових інструментів інформаційного суспільства про перебіг бойових дій. Гуманітарну ситуацію та діяльність державних інституцій. Водночас інформаційний простір перетворився на арену активного протистояння, де поширюються фейки, дезінформація та пропаганда з боку агресора вимагаючи від аудиторії підвищеної критичності у споживанні

медіаконтенту. В Україні розвиток медіапростору супроводжується змінами у законодавчому регулюванні сфери масової комунікації. Важливим етапом стало набуття чинності Законом України «Про медіа» у 2023 році, який врегулював діяльність традиційних та цифрових медіа, а також врахував особливості функціонування сучасного інформаційного середовища (Закон України «Про медіа», 2023).

Дослідниця Т.П. Хлівнюк зазначає, що українські мас-медіа тривалий час залишались активними учасниками політичної боротьби, а не як постачальниками інформації, що суттєво впливало на якість інформування суспільства. Політичний тиск на ЗМІ, часта зміна власників та залежність редакційної політики від фінансових інтересів – це усе обмежувало здатність медіа повноцінно виконувати свою ключову функцію (Хлівнюк, 2013). Втім, повномасштабне вторгнення Росії в Україну у 2022 році суттєво змінило цю ситуацію. Медіапростір консолідувався навколо завдань національного спротиву – ЗМІ стали одним із головних інструментів інформування суспільства про перебіг бойових дій, гуманітарну ситуацію та діяльність державних інституцій. Українські медіа пройшли певну трансформацію – від політично заангажованих структур до повноцінного суспільного інституту, який в умовах війни взяв на себе роль «сторожового пса» демократії та захисника національних інтересів.

2.2.Механізми впливу медіа на формування соціальних уявлень

Серж Московічі розглядав соціальні уявлення, вважаючи їх як сукупність понять, висловлювань і пояснень, що виникають у повсякденному житті у процесі міжособистісного спілкування. На його думку, у сучасному суспільстві вони виконують ту саму роль що і міфи і релігійні переконання у традиційних суспільствах: їх можна було б назвати сучасним варіантом здорового глузду. Саме тому мас-медіа впливають на громадян через механізми, вивчені у теорії масової комунікації. Медіа як головне джерело

інформації про події та явища, за якими людина не може стежити безпосередньо. Через відбір новин розстановку акцентів та інформаційні бар'єри та цензура, медіа формують у свідомості аудиторії певну модель реальності, спрощену або й викривлену. У цьому контексті так звана мозаїчна картина світу яку отримує споживач медіаконтенту значною мірою визначає, що громадськість знає і думає (Moscovici, 1984).

У концепції соціальних уявлень, запропонованій С. Московічі, вони розглядаються як особлива форма повсякденного знання, що дозволяє людям інтерпретувати соціальну реальність. Індивід виступає активним учасником пізнання, який не лише сприймає інформацію, а й відтворює, осмислює та конструює образи соціальних явищ, подій і людей. Для аналізу структури соціальних уявлень Московічі запропонував модель із трьох взаємопов'язаних компонентів: інформації, поля уявлення та настанови. Інформація охоплює знання про об'єкт і рівень поінформованості групи. Поле уявлення відображає систему образів і понять, що формуються під впливом соціального досвіду. Настанова визначає ставлення та готовність діяти щодо об'єкта (Романенко, 2005).

Ця модель реальності, яку медіа створюють у свідомості аудиторії, не є випадковою, вона системно формується через конкретні механізми медійного впливу. Медіа активно контролює соціальну картину світу, визначаючи, які теми потрапляють у фокус громадської уваги, а які залишаються поза нею.

Одним з ключових механізмів медійного впливу на суспільну свідомість є встановлення порядку денного. Як зазначали дослідники Максвелл МакКомбс та Дональд Шоу, мас-медіа «можуть і не вказувати людям, що саме думати, але дуже успішно підказують, про що думати». Якщо певна тема постійно на шпальтах газет чи телебаченні, то аудиторія сприйматиме її як значущу. Доведено, що медіа здатні нав'язувати проблематику: аспекти суспільних справ, на яких акцентують увагу ЗМІ, з часом стають у центрі уваги

й громадської думки. Традиційні та соціальні мережі сигналізують, які думки є домінантними в суспільстві. Це пов'язано з теорією «спіралі мовчання», запропонованою Елізабет Ноель-Нойман: люди схильні публічно висловлюватися лише тоді коли відчувають підтримку свої поглядів більшістю, і замовчувати думки, які, на їхню думку не поділяються оточенням. Медіа формують саме це відчуття більшості(Герасимюк, 2025).

Поряд із встановленням порядку денного суттєвим механізмом впливу є також маніпуляція. У науковій літературі її визначають як прихований психологічний вплив, спрямований на зміну поведінку або емоцій відповідно до інтересів суб'єкта впливу. Маніпуляція може здійснюватися через створення ілюзій, вплив на підсвідомість, емоції та установки. Узагальнюючи це поняття можна трактувати як прихований процес впливу однієї особи або групи осіб на іншу з метою нав'язування певної волі чи способу мислення(Polishchuk, 2015, с. 302). Як зазначає С.Г. Кара-Мурза, маніпуляції свідомістю насамперед апелюють до почуттів, а вже потім до мислення, оскільки емоційно збуджена людина є більш вразливою для зовнішнього впливу(Кондратюк, 2014).

Контроль інформаційними потоками дає медіа не лише інформувати аудиторію, а й формувати певну модель реальності. Одним із механізмів такого впливу є фрагментарний спосіб поширення інформації, коли інформація подається окремими частинами без цілісного контексту. Це ускладнює критичне мислення й сприяє маніпуляції громадської думки. Також використовуються метод створення «інформаційного шуму», коли аудиторія отримує надмірну кількість новин та повідомлень. Через постійний потік інформації увага людини поступово розсіюється, а дійсно важливі факти та події губляться на фоні інформаційного потоку(Polishchuk, 2015).

У сучасних умовах медіа відіграють важливу роль у формуванні уявлень про соціальну реальність. Вони не лише інформують суспільство, а й активно

формують сприйняття подій, явищ та соціальних груп. Візуальні образи, емоційно насичені повідомлення та алгоритми соціальних мереж можуть змінювати ставлення людей до соціальних проблем. В наш час через постійне перебування в медіапросторі в людей відбувається перенасичення інформацією, яку вони споживають, що у свою чергу призводить до зниження здатності аналізувати, запам'ятовувати та осмислювати отриману інформацію. Це особливо помітне в контексті фейкових новин, які викликають миттєву реакцію і формують хибну картину реальності. Одним із важливих механізмів є ефект підтвердження, коли людина схильна вірити інформації, що підтримує її вже реальні погляди. Це призводить до створення так званих «інформаційних бульбашок», у яких користувачі споживають лише ті дані, що відповідають їхнім переконанням. Ефект «помилкової пам'яті» може змушувати людей вірити у факти, яких насправді не було(Шиделко, 2025).

Окремої уваги заслуговує метод фреймінгу як один із ключових механізмів медійного впливу на суспільну свідомість. Згідно концепцією аналізу фреймів, фреймінг є універсальною схемою інтерпретації, яка дозволяє людям знаходити, сприймати та класифікувати життєвий досвід. Під медіафреймуванням розуміється спосіб надання значущості певним подіям, коли їх подання підпорядковується наперед визначеній провідній ідеї або сюжетній лінії. Іншими словами – це процес, за допомогою якого редакція новин визначає і конструює певну проблему або суспільну суперечність, організовуючи таким чином повсякденну реальність для аудиторії(Нагорна, 2024).

Медіафреймування дозволяє журналістам фактично формувати альтернативну реальність. Фреймінг є природним елементом подання новин і автори інформаційних повідомлень часто не усвідомлюють його мотивів. Водночас він надає ефективні засоби маніпуляції аудиторією і є однією з найпоширеніших маніпулятивних технік у засобах масової комунікації. Медіа

не просто повідомляють про факти вони обирають певний кут зору, акцентують одні деталі і замовчують при цьому інші. Наприклад одна й та сама подія може бути подана як «соціальна трагедія» або як «кримінальний інцидент», і в залежності від обраного фрейму аудиторія формуватиме зовсім різне ставлення до цієї події. Цей механізм особливо активно використовують при висвітленні девіантної поведінки – медіа можуть подавати девіанта як жертву обставин або як свідомого злочинця, і саме цікавий вибір значною мірою визначає суспільну реакцію. Яскравими прикладами фреймінгу в українських медіа є висвітлення воєнних подій. Зокрема аналіз новинного дискурсу телеканалу «Київ» виявив типові фрейми «успішна робота ППО», «ракетна атака по Україні», «героїчні ЗСУ». Кожен із них конструює певний образ реалістичності через підбір слів, коментарів експертів та акцентування конкретних деталей події(Нагорна, 2024).

Так як у наш час віртуальна реальність стає невід'ємною частиною життя кожного, девіантна поведінка у онлайн-середовищі стає більш тривожною проблемою. Інтернет, як дзеркало відображає в собі як світлі так і темні сторони людської природи. Використання соціальних мереж та інших цифрових ресурсів стає все більше важливим аспектом соціального життя молоді. Відкриття нових можливостей для взаємодії, але важливо не забувати, що при такому розкладі можуть також виникати різні форми девіантної поведінки, такі як кібербулінг, онлайн-гетто та інше(Солод, 2024).

Реєстрація в соціальних мережах формально дозволена від 13 років, однак діти нерідко обходять це обмеження вказуючи неправильний вік. Раннє занурення в цифровий простір без належної медіаграмотності робить підлітків особливо вразливими до негативного контенту. Кібербулінг у цьому контексті є одним із найпоширеніших ризиків – переслідування може тривати цілодобово і досягати жертву будь-де, адже анонімність мережі суттєво знижує внутрішні бар'єри агресора. Булінг при цьому не обмежується онлайн-

простором, побачене в мережі фото чи відео однокласника може стати приводом для цькування вже в реальному шкільному середовищі.

До того ж, стикаючись із кібербулінгом та переслідуваннями в інтернеті, молодь все частіше починає відчувати депресію, страх, тривожність, невротизм, емоційну нестабільність. Все це свідчить про негативні впливи соціальних мереж на психічне здоров'я молоді (Вольнова, 2023). Проте ця історія має і позитивний бік, оскільки деякі підлітки знаходять у просторі соцмереж: підтримку однодумців і відчуття прийняття; можливість самовираження через творчість; доступ до ширшого кола друзів і нових культурних досвідів; зручний спосіб підтримувати контакт із близькими. За даними опитування Дослідницького центру П'ю у Вашингтоні (Pew Research Center, 2022), 58 % підлітків відчують, що їх приймають такими, як вони є; 67 % спілкуються з тими, хто готовий їх підтримати у складний час; 71 % бачать в інтернет-платформах простір для творчості; 80 % краще знають, що відбувається в житті друзів (Макаренко, 2025).

Як зазначає Ю. Данько у своїх наукових працях, люди які весь час комунікують через соціальні мережі мають проблеми з пошуком реальних друзів. Також негативним впливом соціальних мереж може бути те, що, більшість людей, видають себе в мережі за того, ким у реальному житті вони зовсім не є (Данько, 2012). Медіа активно транслують моделі поведінки зовнішнього вигляду і стилю життя, які молодь сприймає як соціально прийнятні або бажані. ЗМІ впливають на те що молодь вважає важливим, матеріальні блага, кар'єрні досягнення, зовнішня краса. При цьому нерідко використовуються маніпулятивні техніки: емоційні заголовки, фейки, клікбейти.

Серед цифрових платформ особливе місце у формуванні девіантних моделей поведінки молоді займає TikTok. Дослідження Болотової В. О., Чернявської О. В. та Байдак Т. М., засвідчує, що TikTok трансформувалася з

інструменту розваги у повноцінне середовище соціалізації підлітків, яке суттєво впливає на формування їхніх цінностей та моделей поведінки. Автори виокремлюють кілька ключових механізмів такого впливу: алгоритмічне підсилення провокативного контенту, ефект «цифрового зараження», коли підлітки повторюють побачені онлайн моделі поведінки заради соціального схвалення, а також ефект онлайн-дезінгібіції, що знижує рівень самоконтролю у віртуальному середовищі. Результати опитування 567 підлітків віком 11-15 років показали, що понад 60% користуються TikTok щодня не менше години, при цьому 44% стикались із відео де виконувались небезпечні трюки або челенджі. Водночас рівень цифрової обізнаності залишається низьким понад 40% підлітків ніколи не замислювались над тим, як працюють алгоритми платформи, що створює умови для прихованого впливу на їхню поведінку(Болотова, Чернявська, Байдак, 2025).

Однак зворотнім боком цього є формування залежності від соціальних мереж. Вона починається з неконтрольованого бажання використовувати соціальні мережі, навіть якщо це все заважає навчанню, сну, спілкуванню, хобі та повсякденному життю. Серед найпомітніших ознак залежності є втрата відчуття часу, зниження самооцінки, ігнорування життя чи навчання заради активності, погіршується концентрація та пам'ять, підвищена тривожність, агресія та депресивний настрій. Соціальні мережі з інструменту комунікації поступово перетворюються на середовище що може суттєво впливати на психічне здоров'я користувача – особливо молодого.

Наукові дослідження підтверджують ці спостереження. Серед найпоширеніших негативних ефектів соціальних мереж на молодь виокремлюють постійне порівняння себе з іншими, коли користувачі бачать лише ідеалізовані образи чужого життя, це призводить до заздрості, низької самооцінки та депресивного стану. Соціальні мережі також створюють середовище для кібербулінгу – погрози, шантаж та інші форми цифрового

насильства що спричиняють серйозний психологічний стрес і тривогу. Окремою проблемою є ідеалізація реальності. Люди демонструють лише успіхи і позитивні моменти приховуючи проблеми та невдідчі що формують у молоді викривлене уявлення про дійсність і відчуття власної неповноцінності(Гречановська, Мегем,Потапюк, 2023).

Окрім впливу на поведінку моделі медіа активно формують уявлення молоді про зовнішній вигляд та стандарти краси. Медіа часто популяризують образ надмірно худорлявого тіла як еталон привабливості, що може негативно впливати на самооцінку молодих дівчат та сприяти розвитку розладів харчової поведінки. Дослідження показують, що часте читання модних журналів пов'язане з поширенням дієт, прагнення змінити власну зовнішність та бажанням відповідати медійним стандартам. Таким чином засоби масової інформації не лише передають інформацію але й формують у суспільстві певні моделі поведінки та уявлень про соціальні норми.(Зеленін, 2024)

Вплив медіа на уявлення молоді про зовнішність є частиною ширшої проблеми, а саме формування гендерних стереотипів, що безпосередньо пов'язані з девіантною поведінкою. Гендерні стереотипи являють собою усталені уявлення про особистості риси та поведінку людини залежно від її статі, і медіа є одним із головних каналів їх відтворення та закріплення. В українському суспільстві домінуючою є об'єктивізація жінки як предмета сексуального потягу, а саме такий набір сексуалізованих оцінок гальмує просування гендерної рівності та призводить до виникнення ризиків девіації, окремо можна визначити злочини на ґрунті сексуального насильства(Андрусяк, 2021). Медіа активно відтворюють і підтримують ці стереотипи – через рекламу, серіали, новини та навіть соціальні мережі. Жінок нерідко зображають як пасивний об'єкт, а чоловіка як агресивних домінантів. Така постійна трансляція однотипних образів формує у аудиторії хибне уявлення про «норму», і провокує поведінку що виходить за межі соціально

прийнятного. Прикладом трансляції гендерних стереотипів через медіа є кримінальні серіали та фільми про злочини проти жінок. Попри те що такі серіали нібито викривають проблему сексуального насильства і вбивства, все одно нерідко вони відтворюють саме ті стереотипи які мали б руйнувати. Слідчі персонажі нерідко висловлюють сумніви у винуватості злочинця або співчувають йому більше ніж жертві. Така подача формує у аудиторії хибне уявлення про те що жертва сама несе відповідальність за насильство скоєне над нею, що є одним із найнебезпечніших гендерних стереотипів який медіа продовжує відтворювати навіть у сучасному контенті.

Гендерні відмінності простежуються і в самих проявах девіантної поведінки. Дослідження показують що хлопці підліткового віку більше схильні до агресивних та аутоагресивних реакцій від проблем через адиктивну поведінку і протиставлення власних норм. Натомість у дівчат частіше проявляється схильність до несуйцидального самоушкодження, вживання психоактивних речовин та передсуйцидальна поведінка(Чекуров, 2020). Таким чином гендерні стереотипи, що транслуються через медіа не лише формують викривлення уявлення про норму але й безпосередньо впливають на характер девіантної поведінки серед солоді різної статі.

Такі відмінності не виникають ізольовано, а значною мірою закріплюються та підсилюються через медійні образи, які відтворюють уявлення про «жіночу» і «чоловічу» поведінку. Саме тому спосіб подачі інформації має не менше значення, ніж її зміст, адже він впливає на те, як аудиторія сприймає соціальні ролі, норми та відхилення від них.

Варто також звернути увагу на те як саме медіа подають інформацію адже форма подачі не менш важлива ніж зміст. Друковані медіа традиційно орієнтуються на послідовний спосіб викладу матеріалу, тоді як телебачення надає перевагу оперативності та форматності. Це призводить до фрагментації інформації та формування так званої «мозаїчної картини світу», коли людина

отримує розрізнені факти без можливості скласти з них цілісне уявлення про явище(Кучай, 2012).

Саме спосіб подачі інформації часто визначає не менше, ніж її міст, оскільки він впливає на те, як аудиторія сприймає, запам'ятовує та інтерпретує події. Коли інформація подається фрагментарно, без повного контексту, сприйняття реальності стає уривчастим, а окремі фактори можуть набувати більшого емоційного значення, ніж їхній реальний зміст. У такому різі медіа впливають не лише на поінформованість, а й на формування ставлень і готовність людини реагувати певним чином.

Сучасні дослідники підтверджують, що медіавплив може суттєво позначатись на знаннях, установках та поведінці громадян. З одного боку, журналістика інформує громадян про факти і тим самим сприяє усвідомленому формуванню думок. З іншого боку, мас-медіа здатні нав'язувати певні інтерпретації або акценти, маніпулювати емоціями аудиторії, а інколи й поширювати дезінформацію, що спотворює громадську думку. Більше того, засоби інформації не лише відображають наявні настрої, але й можуть активувати латентні установки і спонукати людей до дії(Герасимюк, 2025).

Узагальнюючи розглянуті механізми впливу медіа на формування соціальних уявлень, варто зазначити що їхній вплив є двостороннім. Поряд із позитивними функціями мас-медіа також можуть мати і негативний вплив на суспільство. Постійний потік інформації нерідко ускладнює критичне осмислення та сприяє виникненню інформаційної втоми. Окремі види контенту здатні формувати викривлені уявлення про соціальну реальність, закріплюючи стереотипи або нормалізувати небажані моделі поведінки. За певних умов це впливає на формування цінності, соціальних установок та ставлення людей до різних суспільних явищ.

Висновки до розділу 2

У другому розділі було розглянуто теоретичні підходи до розуміння ролі мас-медіа в сучасному суспільстві та проаналізовано особливості медіатизації девіантної поведінки. Встановлено, що мас-медіа виконують не лише інформаційну функцію, а й беруть участь у формуванні суспільних уявлень про соціальну реальність, визначаючи теми, що привертають найбільшу увагу аудиторії, та задаючи інтерпретаційні рамки для їх осмислення.

З'ясовано, що процес медіатизації сприяє трансформації способів сприйняття девіантної поведінки. Через відбір новинних приводів, особливості подачі матеріалу та використання певних смислових рамок медіа формують суспільне ставлення до різних форм соціальних відхилень. Найбільшу увагу при цьому отримують події, пов'язані з насильством, злочинністю та іншими резонансними випадками, що суттєво впливає на сприйняття поширеності таких явищ у суспільній свідомості.

Окрему увагу було приділено ролі цифрових платформ і соціальних мереж у поширенні інформації. Поява нових медіа змінила характер комунікації між виробниками та споживачами контенту, створивши умови для швидкого розповсюдження інформації та активного залучення аудиторії до її обговорення. Водночас це посилює ризики поширення деструктивних моделей поведінки, стигматизації окремих соціальних груп і популяризації девіантної практики.

Важливо й те, що сучасні медіа впливають не тільки на рівень обізнаності, а й на емоційне сприйняття реальності. Сам спосіб подачі інформації часто визначає, як людина інтерпретує подію :як загрозу, як буденний випадок, як привід для співчуття або як підставу для осуду. У випадку девіантної поведінки це набуває особливої уваги, адже медіа можуть або загострювати проблему, або подавати її в спрощеному чи викривленому вигляді. Особливої актуальності ці питання набувають в умовах

повномасштабного вторгнення Росії в Україну з 2022 року. Інформаційний простір перетворився на одну з ключових арен протистояння, де медіа відіграють роль не лише джерела інформації, а й інструменту формування суспільних настроїв та підтримки національної стійкості. Це підкреслює необхідність розвитку медіаграмотності як важливого чинника захисту суспільства від маніпуляцій та дезінформації.

Другий розділ показав, що мас-медіа мають складний і багаторівневий вплив на суспільство. Вони не просто інформують, а й формують уявлення, закріплюють образи, задають інтерпретацію та впливають на те, як саме сприймається девіантні явища. Саме тому їх роль у дослідженні девіантної поведінки є настільки значущою і потребує подальшого аналізу.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В СУЧАСНИХ МАС-МЕДІА

3.1 Методологія та організація емпіричного дослідження

У сучасному інформаційному суспільстві мас-медіа відіграють важливу роль у формуванні суспільних уявлень про соціальні проблеми та явища. Однією з тем, яка регулярно привертає увагу медіа, є девіантна поведінка. Новини про злочини, насильство, шахрайство, кібербулінг, наркозлочинність та інші форми соціальних відхилень займають помітне місце в інформаційному просторі та стають важливим джерелом знань громадян про девіацію. При цьому аудиторія отримує не лише інформацію про сам факт події, а й певну інтерпретацію явища через способи його висвітлення, добір деталей, акцентування уваги на окремих аспектах та використання емоційно забарвлених формулювань.

У зв'язку з цим актуальним є дослідження того, яким чином сучасні українські мас-медіа репрезентують девіантну поведінку та які форми девіації найчастіше потрапляють до інформаційного порядку денного. Особливий інтерес становить аналіз новинних матеріалів, оскільки саме новинний контент є одним із найбільш поширених форматів медіаспоживання та значною мірою впливає на формування громадської думки щодо соціально неприйнятної поведінки.

Вибір методу дослідження є одним із ключових етапів будь-якої наукової роботи, оскільки саме від нього залежить достовірність та обґрунтованість отриманих результатів. Для дослідження особливостей репрезентації девіантної поведінки в українських онлайн-медіа було обрано метод контент-аналіз один із найпоширеніших методів у соціології.

Контент-аналіз як науковий метод має тривалу історію. Перші спроби систематичного аналізу медіатекстів додаються ще кінцем XIX століття, американський дослідник Дж. Спід у 1893 році опублікував роботу де класифікував зміст нью-йоркських газет за тематичними та категоріями і виявив що видання поступово зменшували увагу до серйозних тем на користь пліток та скандалів. Значний поштовх розвитку методу дало вивчення пропаганди під час Першої світової війни. Гарольд Ласвелл у праці «Пропагандистська техніка у світовій війні»(1927) систематизував підходи до аналізу пропагандистських повідомлень і виявив основні стратегічні цілі воєнної пропаганди – збудження ненависті до ворога, зміцнення союзницьких зв'язків. Класичне визначення методу сформував Бернард Берельсон, описавши контент-аналіз як дослідницьку техніку для об'єктивного систематичного та кількісного опису явного змісту. Сучасний контент-аналіз вийшов за межі суто кількісного підходу і поднує як кількісні так і якісні елементи, що дозволяє не лише підтримувати частоту певних тем але й проаналізувати способи їх подачу та інтерпретації(Батаєва, Іванов, та. Інш., 2018).

Водночас метод має певні обмеження, які необхідно враховувати при інтерпретації результатів. Насамперед вони пов'язані з обсягом вибірки та часовими межами відбору матеріалів. Контент-аналіз дозволяє описати особливості медійної репрезентації девіації, однак не дає змоги безпосередньо виміряти вплив цих повідомлень на реальну поведінку або установки аудиторії. Крім того, результати залежать від якості розробленої системи кодування та від послідовності її застосування під час аналізу матеріалів. Попри це, обраний підхід є достатнім для досягнення мети дослідження та виявлення основних тенденцій медіатизації девіантної поведінки в сучасних українських мас-медіа.

Розділ побудований таким чином. Спочатку описується методологічний підхід та особливості формування вибірки дослідження. Далі подаються результати контент-аналізу новинних матеріалів із виокремленням основних типів девіантної поведінки, які представлені в медіа. Окрему увагу приділено аналізу суб'єктів девіантної поведінки, а також особливостям подання інформації про девіантні практики в різних медіа. На завершення узагальнюються отримані результати та формулюються висновки щодо особливостей медіатизації девіантної поведінки в сучасному інформаційному просторі.

Емпіричну базу дослідження становлять новинні матеріали українських онлайн-медіа «Українська правда», «ТСН» та «Суспільне». До вибірки включено публікації, присвячені різним формам девіантної поведінки, зокрема насильницьким злочинам, сексуальним правопорушенням, шахрайству, кібербулінгу, наркозлочинності та іншим формам соціальних відхилень. Відбір матеріалів здійснювався за принципом тематичної відповідності предмету дослідження. Зазначені медіа належать до найбільш популярних українських інформаційних платформ та регулярно висвітлюють події, пов'язані із соціальними проблемами, правопорушеннями та іншими проявами девіантної поведінки.

Одиницею аналізу виступає окремий новинний матеріал. Для систематизації даних було здійснено кодування кожної публікації за низкою параметрів: джерело публікації, дата оприлюднення, тип девіантної поведінки, характеристика суб'єкта девіантної поведінки та змістовні особливості повідомлення. Такий підхід дозволив не лише згрупувати новини за основними категоріями, але й виявити закономірності у висвітленні різних форм девіації. У процесі кодування було виокремлено такі категорії девіантної поведінки: вбивство, самогубство, насильство, булінг, кібербулінг. Сексуальні порушення, шахрайство, наркозлочини та жорстоке поводження з дітьми.

Категорія здійснювалася на основі змісту новинного повідомлення та характеру описаного правопорушення або соціального відхилення.

До вибірки увійшло 15 новинних матеріалів, опублікованих переважно 2025-2026 роках. Винятком є одна публікація 2021 року, яка була включена для представлення категорії кібербулінгу як форми девіантної поведінки, оскільки аналогічних матеріалів за обраний період виявлено не було. Вибір контент-аналізу як основного методу дослідження зумовлений його ефективністю для вивчення медіатекстів. На відміну від опитувань чи інтерв'ю, цей метод дає можливість безпосередньо дослідити медійний контент та простежити, які саме форми девіантної поведінки привертають найбільшу увагу журналістів і редакцій.

Вибірка формувалась таким чином, щоб охопити різні форми девіантної поведінки та забезпечити представлення кількох українських онлайн-медіа. Основною метою було не визначення статистичної поширеності окремих категорій девіації, а виявлення особливостей їхнього медійного висвітлення.

3.2. Результати емпіричного дослідження та їх інтерпретація

У межах даного дослідження було проаналізовано новинні матеріали українських онлайн-медіа, що висвітлюють різні форми девіантної поведінки. До вибірки було включено публікації, присвячені таким категоріям, як насильство, наркозлочини, кримінальні злочини, соціальні девіації та сексуальне насильство.

Результати первинного аналізу засвідчили, що найбільш представленими у вибірці є матеріали, пов'язані з кримінальними злочинами та сексуальним насильством, зокрема щодо неповнолітніх. Це свідчить про домінування тем, які мають високий рівень суспільної чутливості та медійної уваги. Загалом у межах контент-аналізу було зафіксовано 15 новин, розподілених на п'ять основних категорій.

Таблиця 3.1

Розподіл новинних матеріалів за категоріями девіантної поведінки

Дата	Медіа	Категорія	Опис подій
09.05.2026	Українська правда	Вбивство/самогубство	Група підлітків здійснила вбивство, самогубство
30.05.2026	ТСН	Зґвалтування	Зґвалтування неповнолітньої
12.09.2025	Українська правда	Вбивство	Вбивство школярів
01.06.2026	Українська правда	Розбещення	Розбещення неповнолітніх
02.06.2026	Українська правда	Розбещення	Розбещення дітей
28.05.2026	ТСН	Насильство	Зґвалтування дитини
13.02.2026	ТСН	Жорстоке поводження	Насильство в дитбудинку
16.02.2026	ТСН	Наркозлочин	Наркотична пігулка, дитина

05.05.2026	ТСН	Насильство(булінг)	Різанина між школярками
18.11.2021	Суспільне Новини	Кібербулінг	Булінг у школі
28.05.2026	Суспільне Новини	Шахрайство	Схема з call-центром
27.05.2026	Суспільне Новини	Шахрайство	Шахрайство в магазині
08.04.2026	Українська правда	Наркозлочин	Контрабанда наркотиків
18.12.2025	Українська правда	Наркозлочин	Затримання з наркотиками
07.04.2026	Українська правда	Шахрайство	Схема переправлення за кордон

Джерело: складене автором на основі аналізу новинних матеріалів українських онлайн-медіа(2021–2026).

Як видно з таблиці 3.1, значна частина новин присвячена тяжким формам девіантної поведінки, насамперед убивство, сексуальному насильству та злочинам щодо дітей. Така структура новинного контенту свідчить про орієнтацію медіа на події, які мають високий рівень суспільного резонансу та викликають сильний емоційний відгук аудиторії. Найбільш представленими категоріями виявились кримінальні злочини та сексуальне насильство по чотири матеріали кожна. Такі результати свідчать про домінування у

медіапросторі тем, що мають високий рівень суспільної значущості, емоційної насиченості. Особливо це стосується матеріалів, пов'язаних із сексуальним насильством, які часто мають підвищену увагу аудиторії через чутливість та соціальну важливість проблеми.

Детальний розгляд відібраних матеріалів дозволяє виявити характерні особливості висвітлення кожної девіантної поведінки окремо. Категорія сексуального насильства та розбещення неповнолітніх охоплює чотири матеріали з п'ятнадцяти. Усі публікації цієї категорії об'єднує спільна риса: суб'єктом злочину виступає доросла людина, а жертва це дитина або підліток. Зокрема, матеріали «ТСН» та «Українська правда» описують випадки зґвалтування та розбещення дітей різного віку, скоєні родичами, тренерами або священослужбовцями особами, які мали довіру жертви та її оточення.

Категорія кримінальних злочинів представлено чотирма матеріалами, серед яких особливо вирізняється публікація «Українська правда» про вбивство трьох людей у мечеті США, скоєне групою підлітків, які згодом вчинили самогубство. Включення до вибірки матеріалу свідчить про те, що українські медіа активно висвітлюють також міжнародні події, якщо вони мають високий рівень драматизму. Інший матеріал тієї ж платформи про вбивство школярів на Вінниччині це є прикладом висвітлення трагічної події з акцентом на розслідуванні можливих мотивів, що свідчить про намагання редакції показати не лише факт злочину, а й його можливі причини.

Окремої уваги заслуговує матеріал про напад школярки з ножом на однокласницю в Тернополі, опублікований «ТСН». Матеріал подається як «злочин через булінг», що показовим з точки зору інтерпретації медіа намагаються пояснити агресію через попередню жертву, тобто показати дівчину одночасно як жертву і як правопорушника.

Подібна особливість відповідає загальним тенденціям функціонування сучасного цифрового медіапростору. За даними Інституту масової інформації, у 2024 році близько 40% новин українських онлайн-медіа створювались на основі інформації із соціальних мереж, причому найбільше повідомлень походило з Telegram-каналів (IMI, 2024). Така практика сприяє підвищенню швидкості поширення інформації, проте одночасно посилює орієнтацію медіа на резонантність подій та їхню емоційну складову.

Серед відібраних матеріалів простежується переважання новинних повідомлень про тяжкі або суспільно небезпечні форми девіації. Вбивство, сексуальне насильство, розбещення дітей та наркозлочини привертають значно більше медійної уваги, ніж менш помітні прояви девіації. Унаслідок цього в інформаційному просторі формується образ девіантної поведінки насамперед як кримінального явища, хоча соціологічні підходи розглядають девіантність значно ширше та включають різноманітні форми відхилень від соціальних норм.

Окрему увагу привертають новини, пов'язані з булінгом та кібербулінгом. Кількісно таких матеріалів не багато, однак їхня присутність є показовою. На відміну від матеріалів про тяжкі злочини, про булінг новини акцентують увагу не лише на самій події, а й на взаємодії між учасниками конфлікту, реакції навчального закладу, батьків або правоохоронних органів. Особливий інтерес становить матеріал про кібербулінг, опублікований «Суспільно Новини» у 2021 році, оскільки він дає змогу порівняти традиційні форми міжособистісної агресії з їхніми цифровими аналогами. Поширення соціальних мереж змінило способи комунікації між людьми та створило нові умови для проявів агресивної поведінки. Дослідження особливостей медіаповедінки користувачів соціальних мереж показують, що молодь значну частину свого часу проводять у цифровому середовищі. При цьому

користувачі не завжди здійснюють критичну оцінку отриманого контексту, що підвищує вразливість до негативних інформаційних впливів (Morozova, 2019).

Цифровий простір стає середовищем не лише для поширення інформації, а й для відтворення різних форм агресії. У дослідженні комунікативної агресії в онлайн-контенті зазначають, що агресивні висловлювання досить часто використовується авторами контенту як інструмент взаємодії з аудиторією (Selyutin, 2019). Хоча зазначене дослідження стосувалось ігрових відеоблогів та стрімінгових платформ, його результати дозволяють краще зрозуміти загальні механізми поширення агресивних практик у цифровому середовищі, яке водночас виступає простором виникнення кібербулінгу.

Отримані результати свідчать про переважання у медійному просторі тем, пов'язаних зі правопорушеннями та загрозами фізичній безпеці людини. Це може бути пов'язано з високим суспільним інтересом до кримінальних подій, а також із прагненням медіа привернути увагу аудиторії до резонансних випадків девіантної поведінки. Значна частина проаналізованих матеріалів стосується дітей та підлітків як жертв або учасників девіантної поведінки. Це свідчить про високий суспільний інтерес до проблем безпеки дітей та молоді. Подібна увага медіа може бути пов'язана з уявленням про молодь як соціально вразливу групу, на поведінку якої впливають сімейне середовище, соціальне оточення та медіапростір.

Аналіз відібраних матеріалів показав, що при висвітленні девіантної поведінки медіа найчастіше використовують подієвий формат подачі інформації. Основна увага зосереджується на самому факті правопорушення, його обставинах та діях правоохоронних органів. Новини рідко містять детальне пояснення соціальних причин події або коментарів фахівця, які дозволили б розглядати випадок у широкому суспільному контексті. У роботі, присвячених медіатизації соціальних процесів, наголошується, що медіа не

лише відображають реальність, а й впливають на те, які проблеми сприймаються суспільством як найбільш важливі. Новини стають одним із головних джерел інформації про девіацію для широкої аудиторії, тому спосіб подання таких матеріалів безпосередньо впливає на громадське сприйняття окремих соціальних явищ.

Контент-аналіз показав, що більшість досліджуваних матеріалів зосереджуються на наслідках девіантної поведінки, тоді як соціальні причини висвітлюються менш детально. Через це аудиторія отримує переважно інформацію про окремі випадки та їхній перебіг, але не завжди має можливість побачити ширші соціальні механізми виникнення девіації.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було реалізовано ключовий етап дипломної роботи – проведення емпіричне дослідження, яке дозволило глибше зрозуміти, яким чинником сучасні українські онлайн-медіа репрезентують девіантну поведінку та які форми соціальних відхилень найчастіше потрапляють до інформаційного порядку денного. Основна мета полягала в тому, щоб виявити закономірності медійного висвітлення девіації та простежити, як спосіб подачі інформації впливає на суспільне сприйняття цього явища. Для цього було проведено контент-аналіз 15 новинних матеріалів платформ «Українська правда», «ТСН» та «Суспільне Новини», опублікованих переважно у 2025-2026 роках.

Отримані дані також підтвердили, що медіа здебільшого використовують по дієвий формат подачі інформації, зосереджуючись на факті правопорушення та реакції правоохоронних органів. Соціальні причини девіації та широкий суспільний контекст у більшості матеріалів залишаються поза увагою, що обмежує можливість аудиторії для глибокого розуміння природи соціальних відхилень.

Підсумовуючи, можна зазначити, що сучасні українські мас-медіа не лише інформують суспільство про девіантні поведінки, а й активно конструюють уявлення про неї. Акцентуючи увагу на резонансних і емоційно насичених випадках. Це підкреслює необхідність відповідального підходу до висвітлення подібних тем. Однією з ключових рекомендацій, що випливає з результатів дослідження, є потреба у формуванні медіа грамотності аудиторії, тобто її здатності критично сприймати медіаконтент, розпізнавати маніпулятивні техніки та усвідомлювати, що медійна картина девіації є лише частиною значно складнішого соціального явища.

ВИСНОВКИ

У межах цієї кваліфікованої роботи було здійснене дослідження того, як сучасні мас-медіа висвітлюють девіантну поведінку і яким чином це впливає на суспільне уявлення про соціальні відхилення. Тема виявилась актуальною особливо в умовах стрімкого розвитку цифрових платформ, зростання ролі соціальних мереж у повсякденному житті та постійного інформаційного перенавантаження, з яким стикається сучасна аудиторія. Саме медіа дедалі частіше стають тим середовищем, через яке люди дізнаються про девіацію, оцінюють її та формують власне ставлення до неї.

У першій частині роботи було з'ясовано, що девіантна поведінка – це не просто сукупність «поганих» або небажаних вчинків, а складне соціальне явище, яке залежить від культурного. Історичного та суспільного контексту. Те, що в одному суспільстві вважається нормою, в іншому може розглядатися як відхилення від загально прийнятих норм. Класики соціології, а саме Дюркгейм, Мертон, Парсонс та Беккер кожен по-своєму пояснювали природу девіації, однак у їхніх підходах простежується спільна думка: причини відхилень треба шукати не лише в окремій людині, а й в самому суспільстві, його структурі, нормах, очікуваннях і механізмах соціального контролю. Саме це дає змогу розглядати девіантну поведінку як явище, що формується під впливом багатьох взаємопов'язаних чинників.

У другій частині було розглянуто механізми медійного впливу на формування соціальних уявлень. Виявилось, що медіа не просто повідомляють про події вони значною мірою формують те, як саме ці події сприймаються аудиторією. Через відбір тем, емоційну подачу, фреймінг та алгоритми соціальних мереж у людей складається певна картина реальності, яка далеко не завжди відповідає дійсності. У таких умовах медіа не лише інформують, а задають рамки інтерпретації, впливають на емоції та спрямовують суспільну увагу до тих проблем, які вважаються найбільш значущим. В умовах війни це

набуває особливої гостроти, інформаційний простір став полем протистояння, де маніпуляція і дезінформація є повноцінними інструментами впливу..

Третя частина роботи була присвячена на власне дослідження медіаматеріалів. Було проаналізовано 15 новинних матеріалів трьох українських онлайн-медіа «Українська правда», «ТСН» та «Суспільне Новини». Медіа зосереджуються переважно на тяжких злочинах, а саме вбивство, сексуальне насильство, наркозлочини. Не менш важливі форми девіації, булінг, кібербулінг, шахрайство – потрапляють до новин значно рідше. При цьому журналісти зазвичай описують сам факт події і реакції поліції, але майже ніколи не пояснюють, чому це взагалі сталось. Через це у читача складається враження, що девіантна поведінка це виключно кримінальне явище, хоча насправді це поняття набагато ширше і охоплює не лише злочини, а й інші форми відхилень від соціальних норм.

Окремо варто відзначити, що більша частина проаналізованих матеріалів так чи інакше стосується дітей і підлітків, вони або учасники девіантної поведінки, або як жертви. Це не випадково, адже молодь у наш час залишається досі найбільш вразливою групою як у реальному житті, так і в медійному просторі. Саме в підлітковому віці особливо гостро проявляється вплив соціального оточення, цифрових платформ, медійних образів і навіть моделей поведінки, що транслиуються в публічному просторі.

На основі отриманих результатів можна сформувати кілька практичних рекомендацій. По-перше, медіа варто приділяти більше уваги соціальному контексту девіантних подій – залучати коментарі психологів, соціологів, фахівців соціальної роботи, щоб аудиторія розуміла не лише «що сталось», а й «чому саме це сталось». По-друге, необхідно розширити висвітлення менш відомих, але суспільно важливих форм девіації, зокрема булінгу та кібербулінгу, які безпосередньо стосуються самої молоді. Показовим прикладом є досвід країн Східної Азії, таких як Південна Корея та Японія, де

теми шкільного булінгу активно присутня не тільки в новинах, а й у популярних серіалах-дорамах. Через художній контент суспільство отримує можливість побачити проблему з середини. Відчути стан жертви, зрозуміти мотиви порушника. Втім, варто визнати, що широке висвітлення не завжди означає вирішення проблеми. Для України цей досвід є повчальним у двох сенсах: медіа можуть і повинні підіймати тему булінг глибше, але паралельно необхідні реальні механізми реагування з боку шкіл, батьків і держави.

Загалом проведене дослідження підтвердило, що мас-медіа є не просто дзеркалом суспільства, а активним учасником формування уявлень про норми і відхилення. Те, як медіа показують девіантну поведінку, прямо впливає на те, як суспільство її сприймає, оцінює і реагує на неї. Саме тому дослідження медійного висвітлення девіації має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки дозволяє краще зрозуміти механізми конструювання соціальної реальності в сучасному інформаційному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

“Про медіа”, який посилить позиції української мови у цій сфері, Закон України (2023). <https://mova-ombudsman.gov.ua/news/31-bereznia-2023-roku-nabyraie-chynnosti-zakon-ukrainy-pro-media-iakyi-posylyt-pozytsii-ukrainskoi-movy-u-tsii-sferi>

Telegram став головною платформою комунікації влади з громадськістю – дослідження IMI. (2024). Інститут масової інформації. <https://imi.org.ua/news/telegram-stav-golovnoyu-platformoyu-komunikatsiyi-vlady-z-gromadskistyuu-doslidzhennya-imi-i65408>

Барбара А. (2013). Теоретико-методологічні засади аналізу девіантної поведінки молоді. *Віче*, (16). <https://veche.kiev.ua/journal/3805/>

Батаєва К., Іванов В., Коритнікова Н., Костенко Н., Семотюк О., & Юзва Л. (2018). *Сучасні методи контент-аналізу: Навчальний посібник*. Кондор.

Беккер Г. (1962). *Аутсайтери: Дослідження соціології девіації*. Free Press.

Блінцова В. (2013). Процес медіатизації політики та функції мас-медіа у сучасному суспільстві. *Актуальні проблеми політики*, (49), 126–131.

Болотова В., Чернявська О., & Байдак Т. (2025). Платформа ТікТок як чинник формування девіантних практик підлітків. *Перспективи. соціально-політичний журнал*, (3), 105–118.

Вольнова Л., Камінська А., & Ляска О. (2023). Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я сучасної молоді. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, 34(73), Стаття

6. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/6_2023/1.pdf

Воронкін, А. С. (2017). Соціальні мережі: Еволюція, структура, аналіз. *Освітні технології та суспільство*, (1), 650–675.

- Голуб О. (2024). *Соціальні мережі, які диктують ритм новин. дослідження ІМІ*. Інститут масової інформації. <https://imi.org.ua/monitorings/sotsialni-merezhi-yaki-dyktuyut-rytm-novyn-doslidzhennya-imi-i65389>
- Грасимюк Т. (2025). *Як формується громадська думка та політична воля засобами масової інформації*. DOU. <https://dou.ua/forums/topic/53885/>.
- Гречановська О., Меген О., & Потапюк Л. (2023). Вплив соціальних мереж на психологічний стан та самооцінку української молоді. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*, 34(73), 60–66. https://psych.vernadskyjournals.in.ua/journal/4_2023/11.pdf
- Григорова З. (2017). Нові медіа, соціальні медіа, соціальні мережі — ієрархія інформаційного простору. *Технологія і техніка друкарства*, (3(57), 93–100. [https://doi.org/10.20535/2077-7264.3\(57\).2017.115905](https://doi.org/10.20535/2077-7264.3(57).2017.115905)
- Гусаров С. (2015). Девіантна поведінка: Соціологічний, психологічний, юридичний аспекти. (с. 3–5). ХНУВС.
- Данько Ю. (2012). Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: Плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*, (2), 179–184. http://nbuv.gov.ua/UJRN/cuc_2012_2_25
- Зеленін В., Чопик Л., & Доскач С. (2024). Вплив медіа на масове сприйняття та психологічний стан громадян. *Humanitarian Studios: Pedagogics, Psychology, Philosophy*, 15(2), 213–219.
- І.С.Веред & Ю.В.Кушнір. (2013). *Соціологія девіантної поведінки. Навчальний посібник*. КІЦ.
- Кікалішвілі М. (2011). Девіантна поведінка: Поняття та ознаки. *Вісник Академії адвокатури України*, (3), 109–122.

Кікалішвілі М. (2016). Біологічні теорії девіантної поведінки. *Юридична наука*, (3), 161–168.

Когут М., Зан М., & Переш І. (2019). Соціальна девіація: Поняття та класифікації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 1(59), 55–60.

Колодійчук В. (2025). Довіра до медіа в Україні : Чинники й тенденції. *Наукові записи інституту журналістики*, 1(86), 189–199. <https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.86.17>

Кондов К. (2010). Концепція соціального контролю в соціології едварда росса. *Український соціум*, 2(37), 61–68. https://ukr-socium.org.ua/wp-content/uploads/2011/04/61-68_no-2_vol-37_2011_UKR.pdf

Кондратюк М. (2014). Маніпулювання емоціями як спосіб впливу ЗМІ на аудиторію. *Діалог: Медіа–студії*, Стаття 18-19.

Кошова І., & Кресан О. (2021). *Психологія девіантної поведінки: Навчальний посібник*. НДУ ім. М. Гоголя.

Кузнєцова Т., & Жугай В. (2022). Особливості телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: Український контекст. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, 32(71), Стаття 6.

Кучай О. (2012). Роль мас-медіа у сучасному українському суспільстві. *Вісник Черкаського університету*, (3(216)), 59–60. [https://eprints.cdu.edu.ua/893/1/3-\(216\)-59-61.pdf](https://eprints.cdu.edu.ua/893/1/3-(216)-59-61.pdf)

Л. М. Герасіна. (2011). Проблеми девіантної поведінки в контексті соціологічного виміру. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*, (7), 209–224.

- Лазор К. (2021). Основні теоретичні підходи до розуміння причин девіантної поведінки підлітків. *Габітус*, (21), 72–76.
- Лариса Мартинова. (2025). Вплив соціальних мереж на психічне здоров'я дітей і підлітків. *Нейронews*, (6(161)), 5–6.
- Лачихіна, Г., & Джигун, М. (2023). Роль громадянського суспільства та медіа у формуванні політичного порядку денного. *Scientific Journal of the National Pedagogical Dragomanov University. Series 22. Political Sciences and Teaching Methodology of Socio-Political Disciplines*, 22(34), 45–54. <https://doi.org/10.31392/udu-nc.series22.2023.34.06>
- Лобанова А., & Калашнікова Л. (2017). *Робота з підлітками-девіантами: Соціологічний та психологічний аспекти*. Каравела.
- М. Козирев. (2016). Девіантна поведінка як соціально-психологічне явище та її профілакти. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*, 28–39.
- Макаренко О., & Андрейчева А. (2015). Поняття девіантної поведінки в соціальному та психологічному аспектах. *Наукові записи*, 175, 61–64. <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f5a330df-966d-440f-aa69-5fbd97abb364/content>.
- Нагорна Ю. (2024). Фреймінг у сучасному регіональному новинному теледискурсі. *Обрії друкарства*, 1(15), 202–212. [https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1\(15\).307822](https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.1(15).307822)
- Наумова М. (2011). Нові медіа та традиційні ЗМІ: моделі співіснування. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*, (13), 86–92. http://nbuv.gov.ua/UJRN/apspp_2011_13_16

П. Любченко. (2010). Засоби масової інформації як структурний елемент громадянського суспільства та їх вплив на місцеве самоврядування. *Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого*, (1[60]), 68–77.

Парсонс Т. (1951). *Структура соціальної дії*. Наукова думка.

Романенко О. (2005). Соціальні уявлення як об'єкт психологічного дослідження в теоретичних схемах західної соціальної психології. *Право і безпека*, (4/4), Стаття <https://dspace.univd.edu.ua/bitstreams/9c3b3aa0-2fe3-4b4c-821f-561aa94d6e02/download>.

Савош Г., & Гребінник Т. (2026). Соціальний контроль і девіантна поведінка у суспільстві: Сучасний погляд на проблему. *Наукові записи Національного університету "Острівська академія"*, (30), 63–69.

Савченко, О. В. (2018а, 12 грудня). *Мас-медіа*. Енциклопедія Сучасної України. Том 19. <https://esu.com.ua/article-64254>

Солод Є. (2024). Прояви девіантної поведінки в міжособистісних відносинах в онлайн-середовищі підлітків. *Актуальні проблеми практичної психології*, 317–320.

Стаднік М. (2015). основні підходи до причин девіантної поведінки у суспільстві. *Наукова дискусія: питання соціології, політології, філософії та історії*, 34–36.

Хлівнюк Т. (2013). Сучасна система мас-медіа як умова досягнення соціального консенсусу. *Актуальні проблеми політики*, (49), 119–126.

Христюк О. (2014). *Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник*. ЛьвДУВС.

Чутора М. (2012). Підходи до розуміння сутності явища стигми. *Національний вісник Ужгородського національного університету*, (24), 199–203. <https://visnyk-ped.uzhnu.edu.ua/issue/view/19724>

Шиделко А., & Головач Т. (2025). Медіа та їхній вплив на психологічні особливості сприйняття соціальної реальності. *Наукові перспективи*, (3(57)), 1641–1649. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-3\(57\)-1641-1649](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-3(57)-1641-1649)

Balmas M., & Halperin E. (2022). I care about your plight, but only if I like your leader: The effect of national leaders' perceived personality on empathy and pro-social behavior towards their citizenry. *Personality & Social Psychology Bulletin*, 48(3), 331–246.

Bauman, S., & Rivers, I. (2015). Mental health in the digital age(pp. 7-25). New York, NY: Palgrave Macmillan.

Digital news report 2024. (б. д.). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2024>

Krupskyy I., Zykun N., Mitchuk O., Sushkova O., & Sypchenko I. (2024). The role of mass media in the social orientation of the masses and social management. *Scientific Herald of Uzhhorod University. Series "Physics"*, (55), 2988–3001. <https://doi.org/10.54919/physics/55.2024.298wt8>

Morozova A. (2018). Users media behaviour in social networks: Results of sociological survey. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 66, 256–264. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.08.02.30>

Moscovici S. (1984). *The phenomenon of social representations. social representations*. CUP.

Overview and key findings of the 2023 digital news report. (6. д.). Reuters Institute for the Study of Journalism. <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2023/dnr-executive-summary>

Polishchuk Yu, Gnatyuk S., & Seilova N. (2015). Mass media as a channel of manipulative influence on society. *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, 21(3), 301

308. https://www.researchgate.net/publication/312321824_Mas-media_ak_kanal_manipulativnogo_vplivu_na_suspilstvo

Schick A., & Cierpka M. (2016). Risk factors and prevention of aggressive behavior in children and adolescents. *Journal for Educational Research Online*, 8(1), 90–109. <https://doi.org/10.25656/01:12034>

Selyutin A. (2019). Aggressive speech behaviour in the discourse of game video blogs and streams. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences*, 66, 273–278. <https://doi.org/10.15405/epsbs.2019.08.02.32>

Shisira Bania, & Rasmita Mallick. (2021). Sociology of deviance emerging concepts and theories. *International Research Journal of Education and Technology*, 4, 1–9. <https://www.irjweb.com/viewarticle.php?aid=Sociology-of-Deviance-Emerging-Concepts-and-Theories>